

სსიპ - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

პოლიტიკის მეცნიერება

ნინო მხიარულაშვილი

სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობა ადგილობრივი
თვითმმართველობის დონეზე საქართველოში: რეგიონული
ეპარქიების შედარებითი ანალიზი (2021-2025 წლებში)

ნაშრომი შესრულებულია პოლიტიკის მეცნიერების ბაკალავრის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

ხელმძღვანელი: თამარ ქარაია
პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

თბილისი, 2026 წელი

ანოტაცია

საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია საზოგადოებრივ-პოლიტიკური კულტურისა და ეროვნული იდენტობის ფორმირებაში. კვლევის აქტუალობა განპირობებულია პოსტსაბჭოთა საქართველოში ეკლესიის გაძლიერებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური როლით. განსაკუთრებით მრავალეთნიკურ რეგიონებში ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობა ადგილობრივ თვითმმართველობის დონეზე ნაკლებად არის შესწავლილი.

კვლევის მიზანია მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტებში ადგილობრივ თვითმმართველობებსა და ეპარქიებს შორის ურთიერთობის მექანიზმების, მსგავსებებისა და განსხვავებების გაანალიზება. ამოცანებია თეორიული და სამართლებრივი ჩარჩოს მიმოხილვა, მუნიციპალური ბიუჯეტების ანალიზი და წინასაარჩევნო პოლიტიკური პროცესების შესწავლა. კვლევის საგანია ფორმალური და არაფორმალური ურთიერთობების მოდელები, ხოლო ობიექტი 2021-2025 წლების ბიუჯეტები, საკანონმდებლო ბაზა, ოფიციალური განცხადებები და ინტერვიუები. კვლევა დაეყრდნო თვისებრივ მეთოდოლოგიას, კერძოდ სამაგიდე კვლევასა და მიზნობრივ შერჩევაზე დაფუძნებულ სიღრმისეულ ინტერვიუს. თეორიულ ჩარჩოდ გამოყენებულია რესურსებზე დამოკიდებულების თეორია და სეკულარიზმი.

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ მარნეულსა და ახალქალაქში ეკლესია-თვითმმართველობის ურთიერთობა ფორმალური და არაფორმალური მოდელებით ხასიათდება და დამოკიდებულია ადგილობრივ კონტექსტზე. ვლინდება ურთიერთსარგებლიანობა: პოლიტიკური ელიტები იღებენ ლეგიტიმაციასა და სტაბილურობას, ხოლო ეპარქიები ფინანსურ მხარდაჭერას. ნაშრომის სიახლეა, სეკულარიზმის ნორმატიულ იდეალსა და ქართულ რეალობას შორის დისონანსისა და ასიმეტრიული ურთიერთდამოკიდებულების არსებობა ადგილობრივ დონეზე.

სარჩევი

შესავალი.....	5
თავი I ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის თეორიული ასპექტები	11
1.1 საქართველოს სამართლებრივი ჩარჩოსა და ინსტიტუციური მოდელების მიმოხილვა.....	14
1.2 სეკულარიზმის პრინციპის მიმოხილვა	18
თავი II ეკლესიისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ურთიერთობის ფორმები და მექანიზმები.....	23
2.1. მუნიციპალური ბიუჯეტების ანალიზი: რელიგიური ორგანიზაციების დაფინანსების დინამიკა და სოციალური კონტექსტი	30
2.2. პოლიტიკური ელიტების სტრატეგიები და ეკლესიის როლი რეგიონულ პოლიტიკურ პროცესებში	36
დასკვნა	45
გამოყენებული ლიტერატურა	48
დანართი.....	51
დანართი N1 - ნახევრადსტრუქტურირებული კითხვარი სასულიერო პირებისთვის	51
დანართი N2 - ნახევრადსტრუქტურირებული კითხვარი ახალქალაქისა და მარნეულის თვითმმართველობის წარმომადგენლებთან	52
დანართი N3 - ნახევრადსტრუქტურირებული კითხვარი პოლიტიკის ექსპერტთან .	53

შესავალი

საქართველო მრავალსაუკუნოვანი ქრისტიანული ქვეყანაა, რომლის პოლიტიკური და საზოგადოებრივი განვითარების პროცესი აჩვენებს, რომ ეკლესია არა მხოლოდ რელიგიური, არამედ მნიშვნელოვანი სოციალური და პოლიტიკური აქტორია. საქართველოს მართლმადიდებელმა ეკლესიამ ეროვნული იდენტობის ჩამოყალიბებასა და ქვეყნის პოლიტიკური კულტურის ფორმირებაში განსაკუთრებული როლი შეასრულა.

პოსტსაბჭოთა საქართველოში, ეკლესიამ შეძლო თავისი ავტორიტეტის აღდგენა და კიდევ უფრო გაძლიერება. IRI-ის მიერ ჩატარებული კვლევების მიხედვით მოსახლეობის 80%-ზე მეტისათვის ეკლესია ყველაზე სანდო ინსტიტუტს წარმოადგენს (IRI, 2023). ასეთ გარემოში კი მართლმადიდებელი ეკლესიის როლის შესწავლა განსაკუთრებით ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეზე **აქტუალური ხდება**, სადაც ეკლესიის ჩართულობა მოსახლეობის ყოველდღიურ ცხოვრებასა და რეგიონული პოლიტიკის ფორმირებაზე პირდაპირ აისახება.

საკვლევ პერიოდად განსაზღვრული 2021-2025 წლები მოიცავს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორ არჩევნებს, რაც მუნიციპალიტეტებსა და რელიგიურ ორგანიზაციებს შორის ურთიერთობების დინამიკის ანალიზის შესაძლებლობას იძლევა, განსაკუთრებით წინასაარჩევნო პერიოდში. კვლევის ფარგლებში შერჩეულია მარნეულისა და ჰუჯაბის, ასევე ახალქალაქისა და კუმურდოს ეპარქიები. ეს ორი რაიონი, სხვა შემთხვევებისგან განსხვავებით, უმცირესობებით დასახლებულ, სასაზღვრო რეგიონების უმსხვილეს, სტრატეგიულ ადმინისტრაციულ და რელიგიურ ცენტრებს წარმოადგენს, სადაც ეკლესია არადომინანტურ გარემოში საქმიანობს. აღნიშნული კი უფრო ფართო ემპირიული სურათის მიღების შესაძლებლობას იძლევა. ამავე დროს, ისინი განსხვავდებიან ისტორიული განვითარების, სოციალური ურთიერთობებისა და რელიგიური კონტექსტის მიხედვით, რაც ქმნის ”მსგავსება-განსხვავების“ ოპტიმალურ ჩარჩოს შედარებითი ანალიზისთვის. სწორედ ეს ფაქტორები განაპირობებს მათ შერჩევას კვლევისთვის განსაკუთრებით რელევანტურ შემთხვევებად.

საქართველოში სახელმწიფო-ეკლესიის ურთიერთობა ძირითადად ცენტრალურ დონეზეა შესწავლილი, ადგილობრივ თვითმმართველობას კი შედარებით ნაკლები ყურადღება ეთმობა, რაზეც აღნიშნული კუთხით კვლევითი სიცარიელე მიუთითებს.

აქედან გამომდინარე, **კვლევის მიზანია** შეისწავლოს, თუ რა მექანიზმებით ხორციელდება ურთიერთობები მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტებში, ეპარქიებსა და თვითმმართველობებს შორის, 2021-2025 წლებში, ასევე გააანალიზოს მათ შორის არსებული მსგავსებები და განსხვავებები.

მოცემული კვლევის **ამოცანებს წარმოადგენს:** ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეზე სახელმწიფო-ეკლესიის ურთიერთობის შესახებ არსებული თეორიების შესწავლა; მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტების ანალიზი; ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეზე სახელმწიფო-ეკლესიის ურთიერთობის მარეგულირებელი საკანონმდებლო ჩარჩოს მიმოხილვა და ანალიზი.

რაც შეეხება **საკვლევ ობიექტებს**, მათ შორისაა მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტები (2021-2025 წლებში); 2021-2025 წლებში მოქმედი საკანონმდებლო და ინსტიტუციური ჩარჩო; მუნიციპალიტეტებისა და შესაბამისი ეპარქიების წარმომადგენელთა საჯარო განცხადებები; მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლები, სასულიერო პირები და ექსპერტი, რომელთა პასუხებიც კვლევის შედეგების ვალიდაციაში დაგვეხმარება.

კვლევა შემდეგ **საკვლევ კითხვებს** ეყრდნობა: **1.** როგორია ურთიერთობების მოდელები ადგილობრივ თვითმმართველობებსა და ეპარქიებს შორის, მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტებში 2021-2025 წლებში? **2.** რა ფაქტორები ხსნის მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტებში ადგილობრივ თვითმმართველობებსა და ეპარქიებს შორის ურთიერთობების მსგავსებებსა და განსხვავებებს?

საკვლევი კითხვების შესაბამისად, ჩამოყალიბდა შემდეგი **დაშვებები**: 1. არსებობს მოლოდინი, რომ მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტებში 2021-2025 წლებში ადგილობრივ თვითმმართველობებსა და ეპარქიებს შორის ურთიერთობები ფორმალურთან ერთად, არაფორმალური მოდელითაც ხასიათდება, თუმცა მისი ინტენსივობა განსხვავდება. 2. არსებობს მოლოდინი, რომ მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტებში ადგილობრივ თვითმმართველობებსა და ეპარქიებს შორის ურთიერთობების მსგავსებები და განსხვავებები სოციალური კონტექსტის თავისებურებებით აიხსნება.

კვლევის ფარგლებში ძირითადი ცნებების **კონცეპტუალიზაცია** და **ოპერაციონალიზაცია** შემდეგნაირად განხორციელდა:

- **ურთიერთობების მოდელები** - მოცემულ კვლევაში განისაზღვრება, ეპარქიებსა და ადგილობრივ თვითმმართველობებს შორის თანამშრომლობის ფორმები, ინსტიტუციური, ფინანსური, სოციალური, კულტურული და საქველმოქმედო მიმართულებები. იგი შეფასდება ინტერვიუებისა და ოფიციალური დოკუმენტების ანალიზით, ადგილობრივი თვითმმართველობებისა და ეპარქიების საქმიანობის ამსახველი ბიუჯეტების, საჯარო განცხადებებისა და მედია მასალების საფუძველზე.
- **სოციალური კონტექსტი** - მოცემულ კვლევაში სოციალური კონტექსტი მუნიციპალიტეტის დემოგრაფიულ, ეთნიკურ, რელიგიურ გარემოსა და სოციალურ სტრუქტურას წარმოადგენს, რომელიც მოსახლეობის აღწერის მონაცემების, ოფიციალური სტატისტიკისა და სხვა დემოგრაფიული წყაროების ანალიზის საფუძველზე გაიზომება.
- **ურთიერთობების ინტენსივობა** - მოცემულ კვლევაში განისაზღვრება ეპარქიებსა და ადგილობრივ თვითმმართველობებს შორის თანამშრომლობის სიხშირითა და მრავალფეროვნებით. მაღალი ინტენსივობა გულისხმობს რეგულარულ და მრავალმხრივ თანამშრომლობას, რომელიც მოიცავს ერთობლივ პროექტებს, ღონისძიებებს, ფინანსურ ან ორგანიზაციულ მხარდაჭერასა და სისტემატიურ

კომუნიკაციას, ხოლო დაბალი ინტენსივობა კი შედარებით იშვიათ და ეპიზოდურ ურთიერთობებს.

კვლევის ძირითად **თეორიულ ჩარჩოს** პფეფერისა და სალანჩიკის რესურსებზე დამოკიდებულების თეორია წარმოადგენს, რომლის მიხედვითაც ორგანიზაციები მოქმედებენ გარემოში, სადაც საჭირო რესურსები სხვადასხვა აქტორებზეა განაწილებული, რაც ურთიერთდამოკიდებულებას ქმნის. ასეთ პირობებში ორგანიზაციების ქცევა არა მხოლოდ შიდა მახასიათებლებით, არამედ გარე აქტორებთან თანამშრომლობისა და რესურსებზე წვდომის საჭიროებით განისაზღვრება. ამ ჩარჩოში მუნიციპალიტეტები და ეპარქიები განიხილებიან როგორც ურთიერთდამოკიდებული აქტორები, რომელთა ურთიერთქმედება რესურსების გაცვლასა და თანამშრომლობას ეფუძნება. შესაბამისად, ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის თანამშრომლობა განპირობებულია ურთიერთსარგებლობის ლოგიკით. სახელმწიფო იღებს ლეგიტიმაციასა და სოციალურ სტაბილურობას, ხოლო ეკლესია ინსტიტუციურ მხარდაჭერასა და საზოგადოებრივ გავლენას (RDT, Pfeffer & Salancik, 1978). ამასთანავე კომბინაციაში გამოიყენება სეკულარიზმის თეორია, რომელიც გულისხმობს სახელმწიფოსა და ეკლესიის ინსტიტუციურ გამიჯვნასა და საჯარო სივრცეში ნეიტრალიტეტის პრინციპს. შესაბამისად, თეორია საშუალებას იძლევა შეფასდეს ეკლესიისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ურთიერთობის ფორმები, გამიჯვნის ხარისხი და მათი გავლენა ადგილობრივ სოციალურ პროცესებზე (Berger, 1967).

კვლევა ეფუძნება **თვისებრივ მეთოდს**. კვლევის პირველ ეტაპზე მომზადდა სამაგიდე კვლევა, რომლის ფარგლებშიც გაანალიზდა 2021-2025 წლების საჯარო დოკუმენტები და მედიამასალა, მათ შორის მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტები და საკანონმდებლო ჩარჩო, წინასაარჩევნო ანგარიშები და არჩევნების შედეგები, რაც ეკლესია-თვითმმართველობის ფორმალური და ფინანსური ურთიერთობების შეფასების საშუალებას იძლევა.

ასევე ჩატარდა სიღრმისეული ინტერვიუები ნახევრადსტრუქტურირებული გზამკვლევის გამოყენებით, რამაც თანამშრომლობის პრაქტიკული მექანიზმების

დადგენას შეუწყო ხელი. მიღებული მონაცემები დამუშავდა თემატური ანალიზის მეთოდით. ინტერვიუების ტრანსკრიფციის შემდეგ განხორციელდა ღია კოდირება, რომლებიც გაერთიანდა კატეგორიებად, როგორცაა ფინანსური მხარდაჭერა, სოციალური და კულტურული აქტივობები, ინსტიტუციური ურთიერთობები. რესპონდენტების პასუხების შედარებამ უზრუნველყო მონაცემთა სანდოობის გაზრდა. შესასწავლი დოკუმენტებისთვის გამოყენებულ იქნა მიზნობრივი ჰომოგენური შერჩევა, (მსგავსი მახასიათებლების მქონე ერთეულების შერჩევა), ხოლო ინტერვიუებისთვის - მიზნობრივი ჰეტეროგენული შერჩევა (განსხვავებული გამოცდილების მქონე რესპონდენტების შერჩევა), რამაც უზრუნველყო როგორც განსხვავებული, ისე საერთო მახასიათებლების გამოვლენა. კვლევის ფარგლებში ჩატარდა 5 ინტერვიუ: 2 ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენელთან, 2 მეუფეებთან და 1 პოლიტიკის ექსპერტთან. თითოეული ინტერვიუს ხანგრძლივობა 15-30 წუთი განსაზღვრა.

კვლევის ლიმიტი: კვლევა შემოიფარგლება მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტებით (2021-2025 წლებში) და ეპარქიებსა და ადგილობრივ თვითმმართველობებს შორის ინსტიტუციური, სოციალური, კულტურული, ინფრასტრუქტურული და სიმბოლური ურთიერთობების შესწავლით. იგი არ მოიცავს ეკლესიის შიდა საქმიანობას, თეოლოგიურ საკითხებს, ეროვნულ დონეზე ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობებსა და საქართველოს სხვა მუნიციპალიტეტებს.

ნაშრომი შემდეგ სამეცნიერო ლიტერატურას დაეყრდნო - ჯონ ლოკის “წერილი ტოლერანტობის შესახებ” (A Letter Concerning Toleration, Locke J., 1689), სადაც განხილულია სახელმწიფოსა და ეკლესიის გამიჯვნა და რელიგიური ტოლერანტობა, ასევე სტივ ბრიუსის, ჩარლზ ტეილორის და ხოსე კაზანოვას ნაშრომები, რომლებიც სეკულარიზაციის სხვადასხვა თეორიულ ინტერპრეტაციას გვთავაზობენ. საქართველოს კონტექსტის ანალიზისათვის გამოყენებულია დიმიტრი გეგენავას “ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის სამართლებრივი მოდელები და საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმება” (2018), ასევე მანანა დარჩაშვილისა და თინათინ

ცხოვრებადის ნაშრომი, “პოსტსაბჭოთა საქართველოში რელიგიის თავისუფლების შესახებ” (2020).

საკვანძო სიტყვები: ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობა; ადგილობრივი თვითმმართველობა; სეკულარიზმი; ეპარქიები; მუნიციპალური ბიუჯეტები; რეგიონული პოლიტიკა; მარნეული; ახალქალაქი.

ნაშრომი შედგება ორი თავისგან: პირველი თავი ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის თეორიულ ასპექტებს მოიცავს, როგორებიცაა, სამართლებრივი ჩარჩო, ინსტიტუციური მოდელები, სეკულარიზმი. მეორე თავი ეკლესია-თვითმმართველობის ურთიერთობებსა და დაფინანსების დინამიკაზეა ფოკუსირებული, მუნიციპალური ბიუჯეტების ანალიზის საფუძველზე, ასევე რეგიონულ პოლიტიკურ პროცესებში ეკლესიისა და პოლიტიკური ელიტების ურთიერთქმედებაზე.

შენიშვნა AI-ის გამოყენების შესახებ: ნაშრომის მომზადების პროცესში, წყაროებისა და სამეცნიერო ლიტერატურის მოძიების მიზნით, გამოყენებულ იქნა ხელოვნური ინტელექტის ინსტრუმენტი - ჯემინაი (Gemini). მიღებული ინფორმაცია გადამოწმდა აკადემიურ წყაროებთან.

თავი I

ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის თეორიული ასპექტები

რელიგიურ და პოლიტიკურ ხელისუფლებას შორის ურთიერთობა მუდმივ ტრანსფორმაციას განიცდიდა. საუკუნეების განმავლობაში ეკლესია და სახელმწიფო ერთმანეთთან მჭიდროდ იყვნენ ინტეგრირებულნი. პოლიტიკური ლეგიტიმაცია სასულიერო მხარდაჭერის გარეშე წარმოუდგენელი იყო, მმართველები კი ღვთისაგან რჩეულ პირებად ითვლებოდნენ. ასეთი გავლენის ფონზე, ეკლესია არა მხოლოდ სულიერ, არამედ პოლიტიკურ და სოციალურ ინსტიტუტსაც წარმოადგენდა.

განმანათლებლობის ეპოქიდან კი ეკლესია-სახელმწიფოს გამიჯვნის პროცესი მკვეთრად გაძლიერდა. ამ პერიოდის ცნობილმა მოაზროვნეებმა საფუძველი საერო და სასულიერო ხელისუფლებათა განცალკევების თეორიებს ჩაუყარეს. მათ შორის, ჯონ ლოკმა მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ეკლესიისა და სახელმწიფოს ფუნქციური გამიჯვნის თეორიის ჩამოყალიბებაში. მისი აზრით, სახელმწიფო პასუხისმგებელია სამოქალაქო ინტერესებზე (სიცოცხლე, თავისუფლება, საკუთრება), ხოლო რელიგია ინდივიდის სინდისის სფეროს წარმოადგენს. ეს დიფერენციაცია თანამედროვე სეკულარული სახელმწიფოების თეორიული საფუძველია (Locke, 1689). ლოკის იდეები შემდგომში ლიბერალური პოლიტიკური თეორიის ფარგლებში განვითარდა, სადაც სახელმწიფო ნეიტრალიტეტი და რელიგიური თავისუფლება დემოკრატიული წესრიგის ძირითად პრინციპებად განიხილება. ეს მიდგომა მნიშვნელოვანია კვლევისათვის, რადგან საშუალებას იძლევა სახელმწიფოსა და ეკლესიის ფუნქციური გამიჯვნის იდეა ადგილობრივ დონეზე, პრაქტიკაში გაანალიზდეს. აღსანიშნავია ჯონ როულზის ნაშრომებიც, რომელთა მიხედვითაც, პოლიტიკური გადაწყვეტილებები კონკრეტულ რელიგიურ დოქტრინას არ უნდა ეფუძნებოდეს (Rawls, 1993). ასევე მნიშვნელოვანია იურგენ ჰაბერმასის პოზიციაც. “პოსტსეკულარული საზოგადოების“ კონცეფციის მიხედვით, რელიგია არ ქრება საჯარო სივრციდან, არამედ დემოკრატიულ დისკურსთან თანაარსებობს, იმ პირობით, რომ მისი არგუმენტები უნივერსალურად გასაგებ პოლიტიკურ ენაზე ინტერპრეტირდება (Habermas, 2008). საქართველოს შემთხვევაშიც

ეკლესია მაღალი საზოგადოებრივი ნდობით სარგებლობს და აქტიურად არის ჩართული საჯარო სივრცეში, რაზეც მისი საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ პროცესებში მუდმივი მონაწილეობა მიუთითებს. ეს კი გვაძლევს მოცემულობას, სადაც რელიგიური ინსტიტუტები და სახელმწიფო სტრუქტურები ერთმანეთთან სხვადასხვა დონეზე ურთიერთქმედებენ.

ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობაზე საუბრისას ერთ-ერთ ფუნდამენტურ თეორიად სეკულარიზმი გვევლინება. ამ თეორიის მიხედვით, თანამედროვე საზოგადოების განვითარებასთან ერთად, სახელმწიფო უფრო ემიჯნება რელიგიურ ინსტიტუტებს. თუმცა, პრაქტიკამ აჩვენა, რომ რელიგია კვლავ მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და ხშირად პოლიტიკური პროცესების აქტიური მონაწილეცაა. ამ თვალსაზრისით, სეკულარიზაცია შეიძლება გავიგოთ არა როგორც რელიგიის შესუსტება ან გაქრობა, არამედ როგორც მისი ფუნქციებისა და გავლენის ტრანსფორმაცია სახელმწიფო ინსტიტუტებთან ურთიერთქმედების პირობებში. შესაბამისად, ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობა უნდა განვიხილოთ არა მხოლოდ ფორმალური გამიჯვნის კუთხით, არამედ იმ პრაქტიკული ურთიერთქმედების ფორმებითაც, რომლითაც ეს ორი აქტორი რეალურად ურთიერთობს ადგილობრივ დონეზე. ეს კი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მარნეულისა და ახალქალაქის შემთხვევების ანალიზისათვის, ვინაიდან მულტიკულტურულ გარემოში ეკლესია აღარ ფუნქციონირებს მხოლოდ სულიერ ან კულტურულ აქტორად. ასეთ პირობებში ის საზოგადოებრივი კონსოლიდაციისა და კომუნიკაციის მექანიზმადაც იქცევა. შესაბამისად, ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობა ცალსახად გამიჯნული არაა და იგი კონტექსტზე დამოკიდებულ ურთიერთქმედებას წარმოადგენს. ამას ემილ დიურკემის ნაშრომებიც მოწმობს, რომელიც რელიგიას სოციალური ერთიანობისა და კოლექტიური ცნობიერების საფუძვლად განიხილავდა. მისი აზრით, რელიგიური რწმენები და რიტუალები ხელს უწყობს საზოგადოების წევრთა ინტეგრაციასა და საერთო ღირებულებების განმტკიცებას. ამგვარად, რელიგია არა მხოლოდ სულიერი, არამედ სოციალური წესრიგის შენარჩუნების მექანიზმიცაა (Durkheim, 1912).

განსხვავებული ხედვა მაქს ვებერს ჰქონდა, იგი ყურადღებას რელიგიის გავლენაზე სოციალური და პოლიტიკური პროცესების კუთხით ამახვილებდა. ვებერის

აზრით, რელიგიურ იდეებს შეუძლიათ მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანონ საზოგადოების ეკონომიკურ და პოლიტიკურ განვითარებაში. მისი ნაშრომები აჩვენებს, რომ რელიგია ხშირად წარმოადგენს არა მხოლოდ ტრადიციის შენარჩუნების, არამედ სოციალური ცვლილებების წყაროსაც (Weber, 1905). მულტიკულტურულ რეგიონებში ეკლესია შეიძლება განვიხილოთ როგორც ინიციატორი და შუამავალი ინსტიტუტი, რომელიც სხვადასხვა დონეებს შორის ურთიერთქმედებას აყალიბებს. მისი გავლენა დიდწილად საზოგადოებრივ ავტორიტეტსა და სიმბოლურ კაპიტალს ეფუძნება, რაც მას ადგილობრივ ინიციატივებსა და ზოგ შემთხვევაში პოლიტიკურ პროცესებში მნიშვნელოვანი როლის შესრულების უნარს ანიჭებს.

თანამედროვე დემოკრატიულ სახელმწიფოებში ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობის თანამშრომლობით ფორმას არჩევენ. ერთი მხრივ, სახელმწიფო რელიგიური თავისუფლების დაცვას უზრუნველყოფს და არ ერევა ეკლესიის შიდა საქმიანობაში, ხოლო მეორე მხრივ, ეკლესია საზოგადოებრივი მნიშვნელობის საკითხებში მონაწილეობს, როგორცაა განათლება, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა, ქველმოქმედება და სოციალური მხარდაჭერა. ამგვარი ურთიერთობა რელიგიურ და პოლიტიკურ სფეროებს შორის ბალანსს ქმნის.

ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობა მრავალმხრივ და კომპლექსურ ფენომენს წარმოადგენს, რისი გააზრებაც მხოლოდ სამართლებრივი ან პოლიტიკური პერსპექტივიდან შეუძლებელია. მისი შესწავლა სოციოლოგიური, ისტორიული და პოლიტიკური თეორიების გათვალისწინებასაც მოითხოვს. სწორედ ეს თეორიული საფუძვლები გვცხმარება, უკეთ გავიაზროთ და შევაფასოთ ეკლესიის როლი თანამედროვე საქართველოს მულტიკულტურულ გარემოში - მარნეულისა და ახალქალაქის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ადგილობრივ დონეზე.

1.1 საქართველოს სამართლებრივი ჩარჩოსა და ინსტიტუციური

მოდელის მიმოხილვა

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობა ქვეყნის პოლიტიკური და სამართლებრივი განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებად ჩამოყალიბდა. საბჭოთა კავშირის პერიოდში რელიგიური ინსტიტუტები მკაცრად კონტროლდებოდნენ, ხოლო მათი საზოგადოებრივი თუ პოლიტიკური როლი მნიშვნელოვნად იყო შეზღუდული. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ სახელმწიფოსა და მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის, ურთიერთობების ახალი საკანონმდებლო მოდელის საჭიროება გაჩნდა, რაც ეკლესიის ისტორიული როლის აღიარებითა და მის მიმართ საზოგადოების მაღალი ნდობით იყო განპირობებული (დარჩაშვილი; ცხოვრებაძე, 2020).

საქართველოს 1995 წლის კონსტიტუციამ საფუძველი რელიგიის თავისუფლებისა და სახელმწიფოს სეკულარული მოწყობის პრინციპებს ჩაუყარა. ასევე უზრუნველყო რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლება, რაც თანამედროვე დემოკრატიული სახელმწიფოების ერთ-ერთი ძირეული ღირებულებაა. სახელმწიფომ ეტაპობრივად ჩამოაყალიბა ურთიერთობის ფორმა, რომელიც ეკლესიის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას აღიარებს და ინსტიტუციურ თანამშრომლობას ეფუძნება (გეგენავა, 2018). ამ პროცესში, გადამწყვეტი მნიშვნელობა, 2002 წელს სახელმწიფოსა და მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის გაფორმებულ კონსტიტუციურ შეთანხმებას (კონკორდატს) ჰქონდა. აღნიშნული შეთანხმება არა მხოლოდ ეკლესიის სამართლებრივ სტატუსს, არამედ სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობის ინსტიტუციურ საფუძველსაც ქმნის. კონკორდატის მიღებით ეკლესიას განსაკუთრებული უფლებები და გარანტიები მიენიჭა, რაც სამართლებრივი თვალსაზრისით, სხვა რელიგიური გაერთიანებებისაგან განსხვავებულ მდგომარეობაში აყენებს (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2025).

შესაბამისად, საქართველოში ჩამოყალიბებული მოდელი კლასიკურ სეკულარულ მოდელს არ წარმოადგენს, სადაც სახელმწიფო და ეკლესია მკაცრად გამიჯნულნი არიან.

უფრო ზუსტად, იგი თანამშრომლობითი სეკულარიზმის ერთ-ერთ ფორმად შეიძლება განვიხილოთ, სადაც სახელმწიფო ფორმალურ ნეიტრალიტეტს ინარჩუნებს, თუმცა მართლმადიდებელ ეკლესიასთან განსაკუთრებულ ურთიერთობასაც აღიარებს.

ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობა მხოლოდ კონსტიტუციური ნორმებით არ რეგულირდება. ურთიერთობების პრაქტიკული რეალიზაცია ფინანსური მხარდაჭერის, ქონებრივი ურთიერთობების, საგადასახადო შეღავათების, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და სოციალური თანამშრომლობის მრავალფეროვან ფორმებს მოიცავს. შესაბამისად, სამართლებრივი ჩარჩო მხოლოდ ზოგად საფუძველს ქმნის, ხოლო ურთიერთობის რეალური ხასიათი ხშირად კონკრეტული პოლიტიკური და ინსტიტუციური პრაქტიკის შედეგად ყალიბდება.

საქართველოში რელიგიური ორგანიზაციების დაფინანსების პრაქტიკა განსაკუთრებით აქტუალური სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობის კონტექსტშია. არსებული მოდელი ასახავს სახელმწიფოს რელიგიურ ინსტიტუტებზე დამოკიდებულებას და ამავე დროს იწვევს დისკუსიას სეკულარიზმის, თანასწორობისა და რელიგიური ნეიტრალიტეტის პრინციპებთან დაკავშირებით. 2002 წლიდან დღემდე, კონკორდატის საფუძველზე საქართველოს საპატრიარქო და მათი იურიდიული წარმომადგენლები რეგულარულ სახელმწიფო დაფინანსებას იღებენ. დაფინანსება როგორც ცენტრალური და ადგილობრივი ბიუჯეტებიდან, ასევე სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებისა და სამინისტროების ხაზით ხორციელდება (საქართველოს პარლამენტი, 2002).

სახელმწიფოს მხრიდან მართლმადიდებელი ეკლესიის მხარდაჭერა მხოლოდ პირდაპირი ფინანსური ტრანსფერებით არ შემოიფარგლება. ხელისუფლება ეკლესიას სისტემატურად სხვადასხვა სახის მოძრავ თუ უძრავ ქონებასაც გადასცემს. ამ პროცესში განსაკუთრებით ის გარემოებაა პრობლემური, რომ სახელმწიფო როგორც წესი, არ ამოწმებს გადაცემული რესურსების საჭიროებასა და შემდგომი გამოყენების მიზნობრიობას. დაფინანსების არსებული მოდელის კიდევ ერთი პრობლემა გამჭვირვალობის ნაკლებობაცაა (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2025).

თუმცა, დაფინანსების ეს მოდელი არსებითად განსხვავდება ოთხი არადომინანტური რელიგიური ორგანიზაციის დაფინანსებისგან, რომელთაც სახელმწიფო მკაცრად აკონტროლებს. ისინი ვალდებული არიან, წარადგინონ ხარჯთაღრიცხვები, ფინანსური პროგრამები და პერიოდული ანგარიშები. რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტო კი უფლებამოსილია, გააკონტროლოს თანხების მიზნობრივი ხარჯვა. მართლმადიდებელი ეკლესიის შემთხვევაში, მსგავსი კონტროლის მექანიზმები პრაქტიკულად არ არსებობს.

კონსტიტუციური შეთანხმების მე-11 მუხლის მიხედვით, სახელმწიფო ადასტურებს, რომ XIX-XX საუკუნეებში, განსაკუთრებით საბჭოთა რეჟიმის პერიოდში, ეკლესიამ მნიშვნელოვანი მატერიალური და მორალური ზიანი განიცადა. სახელმწიფო კი იღებს ამ ზიანის ნაწილობრივი კომპენსაციის ვალდებულებას. პრაქტიკაში აღნიშნული ნორმის განხორციელება სამართლებრივად პრობლემურია. კონსტიტუციური შეთანხმებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესრულების მიზნით, 2003 წელს, საქართველოს პრეზიდენტის №1 ბრძანებულების საფუძველზე, შეიქმნა ერთობლივი კომისია, რომელსაც ეკლესიისათვის მიყენებული ზიანის შეფასება და კომპენსაციის ფორმების განსაზღვრა ევალებოდა. თუმცა, კომისიას არ შეუფასებია ზიანის მოცულობა და არც შესაბამისი სამართლებრივი მექანიზმები შეუმუშავებია. შედეგად, ეკლესიის დაფინანსების გამჭვირვალე და მკაფიო სამართლებრივი მოდელი ვერ ჩამოყალიბდა (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი 2025).

2012 წელს ერთობლივი კომისია გაუქმდა და მის ნაცვლად სამთავრობო კომისია შეიქმნა. თუმცა, არც ამ ფორმატში მომხდარა ეკლესიისათვის მიყენებული ზიანის შეფასება ან კომპენსაციის კონკრეტული წესების განსაზღვრა. შესაბამისად, დღემდე არ არსებობს ოფიციალური დოკუმენტი, რომელშიც ეკლესიისათვის მიყენებული ზიანი მიახლოებით მაინც იქნებოდა აღწერილი, მაშინ როდესაც სახელმწიფო თავისი პოლიტიკური ნების საფუძველზე ყოველწლიურად აგრძელებს ეკლესიის დაფინანსებას (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი; 2025).

ფორმალობის მიღმა, ურთიერთობა შეთანხმებების, პრაქტიკული საჭიროებებისა და პოლიტიკური მიზანშეწონილობის საფუძველზე ყალიბდება (გეგენავა, 2018). ამგვარ

პირობებში, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ადგილობრივი დონე ხდება, სადაც, ცენტრალური ხელისუფლების მიერ განსაზღვრული ჩარჩო, კონკრეტულ მუნიციპალიტეტებში, განსხვავებული ინტენსივობითა და ფორმით რეალიზდება. სწორედ ადგილობრივი თვითმმართველობები წარმოადგენენ იმ ინსტიტუციურ სივრცეს, სადაც ეკლესიის მონაწილეობა სოციალურ და კულტურულ პროცესებში ყველაზე თვალსაჩინოა.

1.2 სეკულარიზმის პრინციპის მიმოხილვა

სეკულარიზმი თანამედროვე სახელმწიფოთა პოლიტიკური და სამართლებრივი მოწყობის ერთ-ერთი უმთავრესი საფუძველია, რომელიც სახელმწიფოსა და რელიგიური ინსტიტუტების ურთიერთობას არეგულირებს. ზოგადად, სეკულარიზმი სახელმწიფოს რელიგიის მიმართ ნეიტრალურობას გულისხმობს და ისეთ პოლიტიკურ მოწყობას, სადაც საჯარო გადაწყვეტილებების საფუძველს რელიგიური დოქტრინების ნაცვლად სამართლებრივი და დემოკრატიული პრინციპები წარმოადგენს. სეკულარული სახელმწიფოს პირობებში რელიგია პოლიტიკურ ხელისუფლებას არ უნდა ფლობდეს, ხოლო მოქალაქეები საკუთარი რელიგიური მრწამსის არჩევასა და გამოხატვაში თავისუფლები უნდა იყვნენ (ბეგაძე, 2024).

პოლიტიკური ხელისუფლების რელიგიური ინსტიტუტებისგან განცალკევების პროცესი XVII-XVIII საუკუნეებში დაიწყო. ამ პერიოდიდან ითვლება, რომ სახელმწიფოს ლეგიტიმაცია რელიგიური ავტორიტეტის მაგივრად ხალხის ნებას უნდა ეფუძნებოდეს (Bruce, 2011). სეკულარიზაციის თეორიის მიხედვით, საზოგადოების მოდერნიზაციის პარალელურად, რელიგიის გავლენა საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ სფეროებზე თანდათან მცირდება. ამ თეორიის წარმომადგენლები მიიჩნევენ, რომ ინდუსტრიალიზაცია, ურბანიზაცია, განათლების გავრცელება და მეცნიერული პროგრესი რელიგიის როლს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში შეასუსტებდა. თუმცა, XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან, მკვლევრებმა დაადგინეს, რომ რელიგიის მნიშვნელობა სრულად არ შემცირებულა და ბევრ საზოგადოებაში ის კვლავ მნიშვნელოვან სოციალურ და პოლიტიკურ აქტორად რჩება (Taylor, 2007). სოციოლოგი ხოსე კაზანოვას აზრით, სეკულარიზაცია რელიგიის გაქრობის პროცესად არ უნდა მივიჩნიოთ. ხოლო მისი მთავარი არსი სახელმწიფოს, პოლიტიკისა და სხვა საზოგადოებრივი სფეროების რელიგიური ორგანიზაციებისგან გამოყოფაა. შესაბამისად, შესაძლებელია არსებობდეს სეკულარული სახელმწიფო და ამავე დროს საზოგადოებაში რელიგიას კვლავ ჰქონდეს მაღალი სოციალური მნიშვნელობა (Casanova, 1994).

სეკულარიზმი ყველგან მსგავსი ფორმით არ ვლინდება. მისი პრაქტიკული განხორციელება კონკრეტული სახელმწიფოს ისტორიულ და კულტურულ გამოცდილებაზეა დამოკიდებული. ძირითადად სამ მოდელს გამოყოფენ: მკაცრი გამიჯვნის, ნეიტრალიზაციისა და თანამშრომლობის მოდელებს. მკაცრი გამიჯვნის მოდელი სახელმწიფოსა და რელიგიის მაქსიმალურ დამოუკიდებლობას გულისხმობს. ნეიტრალიზაციის მოდელი კი სახელმწიფოსგან ყველა რელიგიის მიმართ თანაბარ დამოკიდებულებას მოითხოვს, ხოლო თანამშრომლობის მოდელი რელიგიურ ინსტიტუტებთან სახელმწიფოს გარკვეულ თანამშრომლობას უშვებს თანასწორობის პრინციპის დაცვით. ცალკე აღსანიშნავია ფრანგული ლაიციზმი, რომელიც რელიგიისა და სახელმწიფოს სრულ გამიჯვნას გულისხმობს. მიუხედავად განსხვავებული მიდგომებისა, სეკულარიზმის ყველა ფორმის მთავარი მიზანი რელიგიის თავისუფლების, სახელმწიფოს ნეიტრალიზაციისა და მოქალაქეთა თანასწორობის უზრუნველყოფაა.

სეკულარიზმის პრინციპის პრაქტიკული მნიშვნელობა განსაკუთრებით ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეზეა თვალსაჩინო. მუნიციპალიტეტები ვალდებული არიან დაიცვან რელიგიური თანასწორობისა და ნეიტრალიტეტის პრინციპები, თუმცა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის, სოციალური პროექტების განხორციელებისა და სხვადასხვა საზოგადოებრივი ღონისძიებების ორგანიზების მიმართულებით ეკლესიასთან ხშირად თანამშრომლობენ. სწორედ ამ პირობებში ჩნდება კითხვა, თუ სად გადის ზღვარი ინსტიტუციურ თანამშრომლობასა და სეკულარული სახელმწიფოს პრინციპების დაცვას შორის. ამგვარად, სეკულარიზმი განიხილება, როგორც არა სტატიკურ სამართლებრივი პრინციპი, არამედ როგორც პრაქტიკულ ურთიერთობათა სისტემა, სადაც სახელმწიფო ნეიტრალიტეტი და ინსტიტუციური თანამშრომლობა მუდმივად კონფლიქტურად თანაარსებობს. სწორედ ამ კონფლიქტის ანალიზი წარმოადგენს მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტების შესწავლის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას.

ზღვარი თანამშრომლობასა და სახელმწიფოს ნეიტრალიტეტის დარღვევას შორის, სეკულარიზმის კონტექსტში ძირითადად თანასწორობის პრინციპითა და საჯარო რესურსებზე პრივილეგირებული წვდომის არსებობით განისაზღვრება. თანამშრომლობა

სეკულარული სახელმწიფოს პირობებში რელიგიურ ორგანიზაციებთან საზოგადოებრივი ინტერესის საფუძველზე ურთიერთობას გულისხმობს, როგორცაა, სოციალური, კულტურული ან საგანმანათლებლო პროექტები, იმ პირობით, რომ ასეთი ურთიერთობა ეფუძნება ერთიან, გამჭვირვალე და არადისკრიმინაციულ კრიტერიუმებს. ამ შემთხვევაში სახელმწიფო ნეიტრალურ პოზიციას ინარჩუნებს და უზრუნველყოფს, რომ ყველა რელიგიურ გაერთიანებას მსგავსი მხარდაჭერის მიღებისათვის თანაბარი შესაძლებლობა ჰქონდეს.

ნეიტრალიტეტი ირღვევა მაშინ, როდესაც თანამშრომლობის ფორმები თანაბარი წვდომის ჩარჩოს სცდება და კონკრეტული რელიგიური ინსტიტუტის სისტემურ პრივილეგიაში გადადის. ეს იმ შემთხვევაში ვლინდება, როცა ერთი რელიგიური ორგანიზაცია სტაბილურ და არაპროპორციულ მხარდაჭერას იღებს, მისი ჩართულობა საჯარო პოლიტიკისა და ადგილობრივი გადაწყვეტილებების პროცესში უფრო ინტენსიურად ხდება, ხოლო სხვა რელიგიურ ჯგუფებს ამავე შესაძლებლობებზე რეალურად შეზღუდულად მიუწვდებათ ხელი. ექსპერტზე დაყრდნობით, საქართველოში არსებობს შემთხვევები, როდესაც მართლმადიდებელი ეკლესია უპირატეს სიტუაციაში აღმოჩნდება ხოლმე “ეკლესია გარკვეულ შემთხვევებში არის უპირატესობის რანგში სხვა სოციალურ და ინსტიტუციურ აქტორებთან შედარებით, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საუბარია რესურსების განაწილებაზე” (ინტერვიუ პოლიტიკის ექსპერტთან; 11.06.26). ასეთ პირობებში სახელმწიფო აღარ მოქმედებს მხოლოდ ნეიტრალური ადმინისტრაციული ლოგიკით და მისი გადაწყვეტილებები ნაწილობრივ კონკრეტული რელიგიური ინსტიტუტის ისტორიული და სიმბოლური გავლენითაა განპირობებული.

ეს ზღვარი კიდევ უფრო მკაფიო წინასაარჩევნო პერიოდში ხდება, როდესაც რელიგიური ინსტიტუტების საზოგადოებრივი ავტორიტეტი შეიძლება პოლიტიკურ რესურსად იქცეს. ასეთ დროს თანამშრომლობა საჯარო აქტორებსა და ეკლესიას შორის შეიძლება არაპირდაპირ პოლიტიკურ ლეგიტიმაციაში გადაიზარდოს, რაც ამომრჩეველთა განწყობაზე გავლენის შანსებს ზრდის, ხოლო სახელმწიფოს ნეიტრალური პოზიციის აღქმას ასუსტებს.

საქართველოს შემთხვევაში სეკულარიზმის საკითხი განსაკუთრებული თავისებურებებით ხასიათდება. საქართველოს კონსტიტუციის მე-8 მუხლის თანახმად, სახელმწიფო საქართველოს ისტორიაში საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებულ როლსა და ამასთანავე რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლებას აღიარებს. საქართველოს სეკულარიზმის მოდელს მკვლევართა ერთი ნაწილი ხშირად “კოოპერაციულ” ან “თანამშრომლობით სეკულარიზმს” უწოდებს, რომლის ფარგლებშიც სახელმწიფო ფორმალურ ნეიტრალიტეტს ინარჩუნებს, მაგრამ პრაქტიკაში მართლმადიდებელ ეკლესიასთან განსაკუთრებული ურთიერთობა აქვს (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2017). თუმცა, სხვა შეფასებების მიხედვით, მათი ურთიერთობა თანამშრომლობითია, რასაც პარალელურად ეკლესიის ან ხელისუფლების მხრიდან მუდმი ჰეგემონიის მცდელობა სდევს (ინტერვიუ პოლიტიკის ექსპერტთან; 11.06.26).

კონკორდატის არსებობა ასიმეტრიულ სამართლებრივ გარემოს ქმნის, რომელიც ადგილობრივ დონეზეც ახდენს გავლენას. კერძოდ, ეკლესიის საჯარო-სამართლებრივ სუბიექტად აღიარება (მუხლი 3) მას განსაკუთრებულ სტატუსს ანიჭებს, რომელიც სხვა რელიგიურ გაერთიანებებს არ გააჩნიათ, რაც არათანაბარ ინსტიტუციურ გარემოს ქმნის. ამასთან, სახელმწიფოს ვალდებულება ეკლესიის დამოუკიდებლობის, ქონების დაცვისა და კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნების შესახებ (მუხლი 1) ეკლესიის ინსტიტუციურ დაცულობასა და რესურსებზე წვდომას აძლიერებს, რაც დამატებით პრივილეგირებულ პოზიციას აყალიბებს. შედეგად თანამშრომლობა ხშირად არა მხოლოდ ნეიტრალური ადმინისტრაციული ლოგიკით, არამედ ისტორიულად ჩამოყალიბებული პრიორიტეტების ფონზე ვითარდება (გურგენიძე, 2011).

მეორე მხრივ, ერთობლივი ინტერესების სფეროში შეთანხმებების დადების შესაძლებლობა (მუხლი 2) ეკლესიას განათლების, კულტურისა და სოციალური პოლიტიკის სფეროებში პირდაპირი ჩართულობის შესაძლებლობას აძლევს, რაც მას საჯარო პოლიტიკის ფორმირების პროცესში სხვა რელიგიურ აქტორებთან შედარებით პრივილეგირებულ როლს ანიჭებს. ამ ყველაფერს ეკლესიის წარმომადგენლობის ცენტრალიზაცია და კათოლიკოს-პატრიარქის განსაკუთრებული სამართლებრივი სტატუსიც ემატება. ეს ყოველივე კი ეკლესიის ინსტიტუციურ ერთიანობასა და

სახელმწიფოსთან ურთიერთობაში გავლენას კიდევ უფრო ამყარებს. შედეგად, კონკორდატის მუხლები მხოლოდ თანამშრომლობითი ურთიერთობის განსაზღვრით არ შემოიფარგლება, არამედ პრაქტიკაში ასიმეტრიულ სამართლებრივ და ინსტიტუციურ გარემოს ქმნის, სადაც მართლმადიდებელი ეკლესია სახელმწიფოსთან მიმართებით გაძლიერებულ პოზიციას სამართლებრივ და სიმბოლურ დონეზე ფლობს.

ამრიგად, სეკულარიზმი სახელმწიფოსა და რელიგიური ინსტიტუტების ურთიერთობის ისეთ მოდელს წარმოადგენს, რომელიც მიზნად რელიგიური თავისუფლების, თანასწორობისა და სახელმწიფო ნეიტრალიტეტის უზრუნველყოფას ისახავს. მისი პრაქტიკული რეალიზაცია კი განსხვავებულია. ექსპერტის შეფასებით საქართველოში სეკულარიზმის პრინციპი მხოლოდ ფორმალურად არსებობს და იგი რეალურად ხშირად ირღვევა. ამის უმთავრეს მიზეზად კი პოლიტიკურ პროცესებში ეკლესიის მონაწილეობა მიიჩნევა “რელიგიური ჯგუფების აქტიური ჩართულობა პოლიტიკაში დისბალანსს ქმნის და სეკულარული სახელმწიფოს იდეას ასუსტებს“ (ინტერვიუ პოლიტიკის ექსპერტთან; 11.06.26). რომ შევაჯამოთ, საქართველოში სეკულარული პრინციპის მიხედვით სამართლებრივი ჩარჩო ფორმალურად ჩამოყალიბებულია, თუმცა მისი პრაქტიკული განხორციელება სრულად თანმიმდევრული არ არის. მართლმადიდებელ ეკლესიას, ისტორიული და კულტურული მნიშვნელობის გამო, განსაკუთრებული როლი ენიჭება, რაც თავის მხრივ ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობას სპეციფიკურ ხასიათს სძენს და როგორც ცენტრალურ, ისე ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეზე მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებზე ზემოქმედებს.

თავი II

ეკლესიისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ურთიერთობის ფორმები და მექანიზმები

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია ადგილობრივ დონეზე ეპარქიული სისტემითაა მოწყობილი. იგი არა მხოლოდ რელიგიურ, არამედ სოციალურ და კულტურულ პროცესებშიც აქტიურადაა ჩართული. სწორედ ამიტომ, ეკლესია-თვითმმართველობის ურთიერთობა საქართველოში მხოლოდ ფორმალური კუთხით არ განიხილება. იგი უფრო ფართო სოციალური ურთიერთობების ქსელს ქმნის, სადაც ფორმალური და არაფორმალური მექანიზმები ერთმანეთთან მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული.

ეკლესია და ადგილობრივი თვითმმართველობა ხშირად თანამშრომლობენ სხვადასხვა პროექტებში. მუნიციპალიტეტები მონაწილეობენ ტაძრებისა და მონასტრების რეაბილიტაციაში, ისტორიული ძეგლების აღდგენასა და რიგ შემთხვევაში საეკლესიო სივრცეების მიმდებარე ინფრასტრუქტურის მოწყობაშიც. ასეთი ტიპის თანამშრომლობა განსაკუთრებით იმ რეგიონებშია აქტუალური, სადაც ეკლესიური მემკვიდრეობა არა მხოლოდ რელიგიური, არამედ ეროვნული იდენტობის მნიშვნელოვანი ნაწილია და ტურიზმის განვითარებასაც უწყობს ხელს. თუმცა, პრაქტიკა აჩვენებს, რომ ამ პროცესში ერთიანი დაგეგმვა, ვადების დაცვა და მონიტორინგი ძირეული პრობლემებია, რაც სხვადასხვა მუნიციპალიტეტებში პროექტების არათანაბარ განხორციელებას იწვევს და გამჭვირვალობისა და ეფექტიანობის საკითხებს დღის წესრიგში აყენებს.

ახალქალაქის შემთხვევაში ერთ-ერთ მაგალითად შეიძლება კუმურდოს ტაძარი იქნას განხილული, რომლის რესტავრაციაც 2016 წელს დაიწყო. თავდაპირველად პროექტი მოკლევადიანად განისაზღვრა, თუმცა, შემდგომ ვადები რამდენჯერმე გადაიხედა, სამუშაოები კი დღემდე არ დასრულებულა (ჯავახეთის საინფორმაციო ცენტრი;2021).

მარნეულის მუნიციპალიტეტში, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის მიმართულებით 2021 წლიდან ძეგლების ფართომასშტაბიანი ინვენტარიზაციის პროცესი დაიწყო. აღნიშნული ეტაპის ფარგლებში საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულმა სააგენტომ შეარჩია რიგი ობიექტები საპროექტო-სარესტავრაციო დოკუმენტაციის მოსამზადებლად, მათ შორის სადახლოსა და მელიქაშენის ტაძარები. პროცესი მიზნად ისახავდა აღნიშნული ძეგლების ტექნიკურ შეფასებასა და სარესტავრაციო გეგმაზე მუშაობის დაწყებას, როგორც კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სისტემური პოლიტიკის ნაწილი (“რადიო მარნეული“, 2021). მარნეულის ეპარქიის წარმომადგენელი აღნიშნავს: “ეპარქიის სუბსიდირება კონკორდატის საფუძველზე ხდება. ჩვენ მიღება-ჩაბარების აქტით ვახორციელებთ კულტურული მემკვიდრეობის მოვლა-პატრონობას, რიგ შემთხვევებში რესტავრაციასაც, მაგრამ ამ მიმართულებით პროფესიონალი კადრების სიმწირე უდიდეს პრობლემას წარმოადგენს.” (ინტერვიუ მარნეულისა და ჰუჯაბის ეპარქიის წარმომადგენელთან 02.06.26). ამავე პერიოდში მარნეულის მუნიციპალიტეტში, წითელი ხიდის სასაზღვრო ზონის მიმდებარედ, საკრებულოს ინიციატივით, წმინდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ტაძრის მშენებლობას ჩაეყარა საფუძველი, რაც ეკლესიისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის თანამშრომლობას უსვამს ხაზს. სოციალური ფუნქცია ეკლესიის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია. ადგილობრივ დონეზე ეკლესია ხშირად ახდენს სახელმწიფო სოციალური პოლიტიკის ნაწილობრივ კომპენსაციას. იგი ჩართულია საქველმოქმედო საქმიანობასა და კრიზისული სიტუაციების მართვაშიც კი. სწორედ ამ ფუნქციის გამო ეკლესია ხშირად აღიქმება როგორც სოციალური სტაბილურობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საყრდენი, რაც მის როლს სოციალურ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში კიდევ უფრო ზრდის.

ახალქალაქისა და კუმურდოს ეპარქიის 2021-2025 წლების საქველმოქმედო საქმიანობაში, ერთ-ერთ ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითად, წინასაახალწლოდ გამართული გამოფენა “ჩვენ“ ითვლება. ღონისძიება ნიკოლოზ ფაჩუაშვილისა და სომეხთა სამოციქულო ეკლესიის წარმომადგენლების ერთობლივი მონაწილეობით დაორგანიზდა, რომელიც სამიტროპოლიტო რეზიდენციასა და მუზეუმის კომპლექსში ჩატარდა. პროექტის მიზანი პანდემიის პერიოდში ადგილობრივი ხელოვანების

მხარდაჭერა, ხელნაკეთი პროდუქციის რეალიზაცია და მიღებული შემოსავლით სოციალურად დაუცველი, მრავალეთნიკური მოსახლეობის დახმარება გახლდათ. ღონისძიება ერთდროულად ასრულებდა როგორც საქველმოქმედო, ისე კულტურულ-ინტეგრაციულ ფუნქციას. ახალქალაქის ეპარქიის წარმომადგენელი აღნიშნავს, “ღონისძიებები ძირითადად ჩვენი ინიციატივით ორგანიზდება. ადგილობრივ თვითმმართველობასაც აქვს თავიანთი პროგრამები, რომელთაც ეპარქიის წარმომადგენლები ესწრებიან, თუმცა ძირითადად ინიციატორი მაინც ეპარქიაა.” (ახალქალაქის და კუმურდოს ეპარქიის წარმომადგენელთან, ინტერვიუ, 07.05.26). მიღებულ ინფორმაციიდან ვიგებთ, რომ ეპარქია ადგილობრივ საჯარო სივრცეში ინიციატივის მთავარ წყაროდ გვევლინება, მაშინ როცა თვითმმართველობის ჩართულობა უფრო დამხმარე ხასიათს ატარებს. ეს შეიძლება მიანიშნებდეს, რომ ეკლესია მუნიციპალიტეტში არამხოლოდ რელიგიური, არამედ მნიშვნელოვანი, არაფორმალური, სოციალური აქტორის როლსაც ირგებს და საჯარო პოლიტიკის ადგილობრივ პროცესებზე ზემოქმედებს.

ამასთანავე, ეპარქიებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ურთიერთობა ხშირად იღებს სიმბოლურ და პოლიტიკურ ხასიათს. ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლები კი აქტიურად და მონაწილეობენ რელიგიურ ღონისძიებებში. რასაც ინტერვიუშიც გვიდასტურებენ: “თვითმმართველობის წარმომადგენლები ხშირად მონაწილეობენ ჩვენს ორგანიზებულ ღონისძიებებში. ჩვენი ინიციატივით აღდგა ალილოს მსვლელობა, რომელშიც მონაწილეობას როგორც თვითმმართველობის წევრები, ასევე სხვადასხვა ეთნოსის მომსახლეობაც იღებს. ასევე აღნიშვნის ღირსია შოთა რუსთაველის ძეგლის გახსნაზე ეპარქიის თანამონაწილეობა, 9 აპრილისა და დამოუკიდებლობის დღის ღონისძიებებში ჩვენი თანამშრომლობა თვითმმართველობასთან.” (ინტერვიუ მარნეულისა და ჰუჯაბის ეპარქიის წარმომადგენელთან, 02.06.26). ეს პრაქტიკა, ერთი მხრივ, საზოგადოებრივი ტრადიციის ნაწილია, მაგრამ მეორე მხრივ, პოლიტიკური კონტექსტითაც მნიშვნელოვანია, რადგან ეკლესია საქართველოში მაღალი საზოგადოებრივი ნდობით სარგებლობს და მისი მხარდაჭერა ხშირად ლეგიტიმაციის წყაროა. ეთნიკურად და რელიგიურად მრავალფეროვან მუნიციპალიტეტში, მსვლელობებში სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების

ჩართულობა მიუთითებს ეკლესიის საზოგადოებრივი ინტეგრაციის შესაძლებლობებზე. შესაბამისად რელიგიური ღონისძიებები არა მხოლოდ სარწმუნოებრივ, არამედ სოციალურ და სიმბოლურ დატვირთვასაც იძენს.

დემოგრაფიული სტრუქტურა ადგილობრივ დონეზე რელიგიური ინსტიტუტების განსხვავებულ ფუნქციებს განაპირობებს. ამ ჭრილში საინტერესოა თუ როგორ განსხვავდებიან ახალქალაქისა და მარნეულის მუნიციპალიტეტები. ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის დემოგრაფიულ სტრუქტურაში სომეხთა წილი დაახლოებით 92.9%-ია, ქართველები კი მოსახლეობის მხოლოდ 6.8%-ს შეადგენენ. რაც შეეხება მარნეულს, მუნიციპალიტეტის მოსახლეობა მრავალეთნიკურია და შემდეგნაირად ნაწილდება: აზერბაიჯანელები - 83.1%, ქართველები - 8.03%, სომხები - 7.89%, 0.98% - სხვადასხვა (საქსტატი, 2014). ეს მონაცემები აღწერენ იმ სოციალურ და ინსტიტუციურ გარემოს, რომელშიც ადგილობრივი თვითმმართველობა და რელიგიური ინსტიტუტები ფუნქციონირებენ. ახალქალაქის მუნიციპალიტეტში აშკარაა ერთი ეთნიკური ჯგუფის დომინირება. მარნეულის შემთხვევაში კი, მიუხედავად აზერბაიჯანელთა მაღალი წილისა (83.1%), მუნიციპალიტეტის ეთნიკური სტრუქტურა შედარებით მრავალფეროვანია. ქართველებისა და სომხების შესამჩნევი წილი მულტიკულტურულ გარემოს ქმნის, სადაც სხვადასხვა ეთნიკური და კულტურული ჯგუფები თანაარსებობენ. ეს ყველაფერი კი სოციალური ინტეგრაციის, კომუნიკაციისა და თანამშრომლობის მნიშვნელობას მკვეთრად ზრდის, რადგანაც სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების გარემოში ისეთი მექანიზმების არსებობა, რომლებიც ხელს უწყობენ ურთიერთქმედებას, ურთიერთგაგებასა და საერთო ინტერესების გარშემო თანამშრომლობას საცოცხლოდ მნიშვნელოვანი.

მრავალეთნიკურ მუნიციპალიტეტებში სხვადასხვა სოციალური ჯგუფების თანაარსებობა ადგილობრივი ინსტიტუტებისგან დამატებით ფუნქციებსა და რესურსებს მოითხოვს. ასეთ გარემოში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ის ინსტიტუტები იძენენ, რომლებიც მაღალი საზოგადოებრივი ნდობით სარგებლობენ და მარტივად ახერხებენ მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფებთან კომუნიკაციის დამყარებას. სწორედ ამ კონტექსტში შეიძლება განიხილებოდეს ეკლესიის საქმიანობაც, რომელიც ხშირად მხოლოდ რელიგიური მსახურებით არ შემოიფარგლება და საზოგადოებრივ პროცესებში

აქტიურ მონაწილედ გვევლინება. როგორც ექსპერტი აღნიშნავს, „მულტიეთნიკურ რეგიონებში საეკლესიო სტრუქტურები მოქმედებენ იქ, სადაც სახელმწიფო ინსტიტუტები ნაკლებად ეფექტურად აღწევენ მოსახლეობამდე“ (ინტერვიუ პოლიტიკის ექსპერტთან; 11.06.26). აღნიშნული შეფასება მიუთითებს, რომ ეკლესია გარკვეულ შემთხვევებში ავსებს იმ კომუნიკაციურ და სოციალურ სივრცეს, რომლის სრულად დაფარვასაც სახელმწიფო ინსტიტუტები ვერ ახერხებენ. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ თემებში, სადაც არსებობს ენობრივი, კულტურული ან სოციალური ბარიერები, რაც მოსახლეობისა და სახელმწიფო სტრუქტურების ურთიერთობას ართულებს. ასეთ პირობებში ეკლესია შესაძლოა იქცეს ნდობის წყაროდ და შუამავლურ ინსტიტუტად, რომელიც ხელს უწყობს საზოგადოებრივი კავშირების გაძლიერებას. იგივე ექსპერტის აზრით, „პრაქტიკაში არსებობს ეჭვი, რომ ეპარქიები ხშირად კუნძულებად არიან ქცეულნი, რომელთა საშუალებითაც, რეალური სოციალური ინტეგრაციის ნაცვლად, უფრო მეტად ეკლესიის ინსტიტუციური გაძლიერება ხდება“ (ინტერვიუ პოლიტიკის ექსპერტთან; 11.06.26). აღნიშნული მოსაზრება ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ ინსტიტუციური აქტიურობა და სოციალური ინტეგრაცია ყოველთვის ერთმანეთის თანაზომიერი არ არის. შესაძლოა ეკლესია წარმატებით აფართოებდეს საკუთარ გავლენასა და საზოგადოებრივ ავტორიტეტს, თუმცა ეს ავტომატურად არ გულისხმობდეს სხვადასხვა ეთნიკურ თუ სოციალურ ჯგუფებს შორის კავშირების გაღრმავებას. შესაბამისად, ეკლესიის როლის შეფასებისას, მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ მისი აქტიურობის მასშტაბის, არამედ იმ რეალური სოციალური შედეგების ანალიზიც, რომელსაც ეს აქტიურობა ადგილობრივ საზოგადოებაში წარმოშობს.

აღნიშნულ ფონზე, საინტერესოა თავად ეკლესიის წარმომადგენელთა შეფასებები, რომლებიც საკუთარ ფუნქციას მხოლოდ რელიგიური საქმიანობით არ განსაზღვრავენ. ისინი მიიჩნევენ, რომ, ეკლესიის მისია ადგილობრივ საზოგადოებაში უფრო ფართო სოციალური დატვირთვისაა. ექსპერტის აზრით „ამ პირობებში ეკლესიის ფუნქცია ხშირად აღიქმება როგორც მისიონერული არა მხოლოდ სარწმუნოებრივი, არამედ საერო, ინტეგრაციული თვალსაზრისითაც“. აღნიშნული შეფასება მიუთითებს, რომ ეკლესია ცდილობს საკუთარი საქმიანობა არა მხოლოდ რელიგიური იდენტობის განმტკიცებას, არამედ საზოგადოებრივი ერთიანობისა და სოციალური კავშირების გაძლიერებასაც

დაუკავშიროს. აღნიშნულს, ახალქალაქის ეპარქიის წარმომადგენელიც ადასტურებს და აღნიშნავს, რომ „ყოფილა შემთხვევა, რომ არა ქართველ და არა მართლმადიდებელ ადამიანებსაც აღუნიშნავთ მართლმადიდებლური ეკლესიის დიდი როლი თავიანთ მხარეში.“ (ახალქალაქის და კუმურდოს ეპარქიის წარმომადგენელთან, ინტერვიუ, 07.05.26). აღნიშნული გარემოება მიანიშნებს, რომ ეკლესია გარკვეულწილად აღიქმება როგორც საზოგადოებრივი სტაბილურობის, ურთიერთნდობისა და სახელმწიფოებრივ სივრცესთან კავშირის ერთ-ერთი სიმბოლური ინსტიტუტი.

მსგავსი მიდგომა მარნეულის შემთხვევაშიც იკვეთება, თუმცა აქ აქცენტი სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების თანაცხოვრებასა და ინტეგრაციაზე კეთდება. როგორც ინტერვიუში აღინიშნა, “ეკლესიის მიზანი მშვიდობიანი თანაცხოვრება და საზოგადოებაში სწორი ინტეგრაციაა. საერთო ღირებულებები - სამშობლო, ენა უნდა გვაერთიანებდეს სხვადასხვა ეთნოსებს“ (ინტერვიუ მარნეულისა და ჰუჯაბის ეპარქიის წარმომადგენელთან, 02.06.26). აღნიშნული პოზიცია აჩვენებს, რომ მრავალეთნიკურ გარემოში ეკლესია საკუთარ მოვალეობად მიიჩნევს საერთო სამოქალაქო ღირებულებების განმტკიცებასა და სხვადასხვა ჯგუფების თანამშრომლობის ხელშეწყობას. ასევე იკვეთება მშვიდობისმყოფლობის ფუნქციაც: “ეთნიკურ ნიადაგზე წარმოშობილი დაძაბულობის შემთხვევებში, ეკლესია ხშირად შუამავლურ ფუნქციას ასრულებდა და კონფლიქტის გაქარწყლებას შერიგების გზით ცდილობდა (ინტერვიუ მარნეულისა და ჰუჯაბის ეპარქიის წარმომადგენელთან, 02.06.26).

ინტერვიუების ანალიზი კი ქმნის საფუძველს ვივარაუდოთ, რომ როგორც ახალქალაქში, ისე მარნეულში ეკლესია ცდილობს საკუთარი საქმიანობა წმინდა რელიგიურ ჩარჩოებს გასცდეს და სოციალური ინტეგრაციის რესურსადაც ჩამოყალიბდეს. თუმცა, როგორც ექსპერტთა შეფასებები აჩვენებს, არ არის ნათელი, თუ რამდენად გარდაიქმნება ეს მისწრაფება რეალურ ინტეგრაციულ შედეგებად და რამდენად ახერხებს ეკლესია სხვადასხვა ეთნიკურ ჯგუფებს შორის მდგრადი სოციალური კავშირების ფორმირებას.

შესაბამისად მოპოვებული მასალების საფუძველზე დგინდება, რომ ეკლესია ხშირად იმ კომუნიკაციურ და სოციალურ სიცარიელეს ავსებს, რომელიც ენობრივი თუ

კულტურული ბარიერების გამო სახელმწიფო ინსტიტუტების მხრიდან არასრულად იფარება. იგი ასევე ასრულებს საქველმოქმედო თუ მშვიდობისმყოფლობის ფუნქციებს. ამასთან, ექსპერტის შეფასებებით, ეკლესიის აქტივობა, ზოგჯერ უფრო ინსტიტუციური გავლენის გაძლიერებას ემსახურება, ვიდრე ეთნიკურ ჯგუფებს შორის გრძელვადიანი კავშირების განმტკიცებას. ადგილობრივ თვითმმართველობასთან თანამშრომლობა კულტურული მემკვიდრეობისა და ინფრასტრუქტურული მიმართულებით ხშირად ხასიათდება სისტემური ხარვეზებით, მათ შორის ერთიანი დაგეგმვის არარსებობით, ვადების დარღვევით (მაგ. კუმურდოს ტაძრის შემთხვევა) და კადრების დეფიციტით. ეკლესიის აქტიური ჩართულობა რეგიონულ პროცესებში ასევე საჭიროებს მნიშვნელოვან ფინანსურ და ორგანიზაციულ რესურსებს, რის გამოც განსაკუთრებული მნიშვნელობა სახელმწიფო და მუნიციპალურ დაფინანსებას ენიჭება. შესაბამისად, ეკლესია-თვითმმართველობის ურთიერთობების ანალიზი უნდა მოიცავდეს საბიუჯეტო მექანიზმებსა და ფინანსურ პრაქტიკებს, რომელთა მეშვეობითაც ეს თანამშრომლობა პრაქტიკულ ხასიათს იძენს.

2.1. მუნიციპალური ბიუჯეტების ანალიზი: რელიგიური ორგანიზაციების დაფინანსების დინამიკა და სოციალური კონტექსტი

ადგილობრივი თვითმმართველობის საბიუჯეტო პოლიტიკა მხოლოდ ეკონომიკურ და ადმინისტრაციულ მექანიზმს არ წარმოადგენს. იგი ასევე საჯარო ხელისუფლების სოციალურ, პოლიტიკურ და იდეოლოგიურ პრიორიტეტებს ასახავს. მუნიციპალური ბიუჯეტის სტრუქტურული ანალიზი საშუალებას იძლევა განისაზღვროს, თუ რომელ სოციალურ და ინსტიტუციურ აქტორებს ანიჭებს ადგილობრივი ხელისუფლება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას. სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობის კონტექსტში ადგილობრივი ბიუჯეტების შესწავლა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან იგი ამ ურთიერთობის ფინანსურ განზომილებას წარმოადგენს და რელიგიური ორგანიზაციების მხარდაჭერის რეალურ მასშტაბებსაც ასახავს.

მუნიციპალიტეტებში, სადაც მუსლიმი თემი მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილია, მართმადიდებელი ეკლესიის დაფინანსება შედარებით მაღალია. მარნეულის მუნიციპალიტეტების ამ კატეგორიას მიეკუთვნება. 2021 და 2025 წლების მონაცემების მიხედვით მარნეულის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი მკვეთრად გაიზარდა. 2021 წელს მუნიციპალიტეტის საერთო ბიუჯეტი 41,500,000 ლარს შეადგენდა, საიდანაც 34,500,000 ლარი საკუთარ შემოსავლებს, ხოლო 7,000,000 ლარი ცენტრალური ბიუჯეტიდან გამოყოფილ ტრანსფერს წარმოადგენდა. 2025 წლისთვის კი ბიუჯეტი 64,644,000 ლარს ოდენობით განისაზღვრა. შესაბამისად, ოთხწლიან პერიოდში ბიუჯეტი 23,144,000 ლარით გაიზარდა. ემპირიული მონაცემების მიხედვით, 2020-2025 წლებში მარნეულის მუნიციპალიტეტმა, მართლმადიდებლურ მარნეულისა და ჰუჯაბის ეპარქიას ჯამურად დაახლოებით 2,300,000 ლარი გადასცა (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2025).

მარნეულის მუნიციპალიტეტის საბიუჯეტო დოკუმენტების ანალიზი ცხადყოფს მართლმადიდებელი ეკლესიის დაფინანსების სტაბილურ და პრაქტიკულად ინერციულ ხასიათს. 2021-2022 წლებში - 500,000 ლარი, ხოლო 2023-2024 წლებში დაფინანსება 450,000 ლარი გახლდათ. აღნიშნული პრაქტიკის ლოგიკურ გაგრძელებას 2025 წლის

ბიუჯეტი წარმოადგენს, სადაც 420,000 ლარია გამოყოფილი (საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 2021). ეს უწყვეტობა მიუთითებს, რომ ეკლესიის სუბსიდირება ერთჯერად ან სიტუაციურ მხარდაჭერას არ წარმოადგენს. ექსპერტის შეფასებით “სახელმწიფოს მხრიდან ეკლესიის დაფინანსება ხშირად განიხილება როგორც ისტორიული ზიანის ანაზღაურების ლოგიკა და არა როგორც კონკურენტული ბიუჯეტური პროცესი” (ინტერვიუ პოლიტიკის ექსპერტთან; 11.06.26). მიუხედავად ფორმალურად ინკლუზიური ფორმულირებისა, განაწილება ცხადყოფს მკვეთრ დისბალანსს: დაახლოებით 400,000 ლარი მიემართება მარნეულისა და ჰუჯაბის ეპარქიის ფუნქციონირებისა და ისტორიული ძეგლების მოვლა-შენახვისთვის, ხოლო დანარჩენი, ძირითადად კომუნალურ ხარჯებზე ნაწილდება. მარნეულის მუნიციპალიტეტის 2020-2025 წლების საბიუჯეტო დადგენილებებში კომუნალური ხარჯებისთვის გამოყოფილი თანხები როგორც ქრისტიანული საკულტო ნაგებობების (ეკლესია-მონასტრების), ისე მუსლიმური საკულტო ობიექტების (მეჩეთების) დაფინანსებას ითვალისწინებდა. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული მიმართულება საბიუჯეტო დოკუმენტებში ფორმალურად არის განსაზღვრული დაფინანსების მიზნობრიობა დეტალურად ჩამოყალიბებული არ არის. კომუნალური ხარჯებისთვის გამოყოფილი ფინანსური რესურსების ზუსტი ოდენობის დადგენა, არსებული სისტემით, შეუძლებელია. აღნიშნულს ექსპერტიც ადასტურებს: “ბევრ შემთხვევაში ეს პროცესი არის არაკონკურსული და არაგამჭვირვალე, რაც ბიუჯეტის ანალიზისას სერიოზულ პრობლემას ქმნის” (ინტერვიუ პოლიტიკის ექსპერტთან; 11.06.26). მარნეულის მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლი აღნიშნავს: „ბიუჯეტის განაწილებისას ჩვენ ვხელმძღვანელობთ თანასწორობისა და საზოგადოებრივი საჭიროებების პრინციპებით. მნიშვნელოვანია, რომ არც ერთი რელიგიური ან ეთნიკური ჯგუფი არ დარჩეს ყურადღების გარეშე და ყველა გადაწყვეტილება მაქსიმალურად დაბალანსებული იყოს” (მარნეულის მუნიციპალიტეტის წარმომადგენელი, ინტერვიუ, 07.06.26). საბიუჯეტო რესურსების განაწილება რელიგიური ინსტიტუტების განსხვავებულ წონას ასახავს, რაც შესაძლოა ისტორიულ, ინსტიტუციურ და სოციალურ ფაქტორებთან იყოს დაკავშირებული. ეს სტრუქტურა პრობლემურია იმის ფონზე, რომ მოსახლეობის უმრავლესობას მუსლიმები შეადგენენ, რომლებიც ბიუჯეტის ძირითად ნაწილს თავადვე

ავსებენ. შესაბამისად, ჩნდება საჯარო რესურსების რელიგიურად ასიმეტრიული გადანაწილების პრობლემა (Social Justice Center, 2022).

რაც შეეხება ახალქალაქის მუნიციპალიტეტს, რელიგიურ ორგანიზაციებზე გაცემული თანხები, 2025 წლის შემთხვევაში, ბიუჯეტის ფართო კატეგორიებშია ინტეგრირებული, დანარჩენ შემთხვევებში კი ნახსენები საერთოდ არ არის, რაც კონკრეტული რელიგიური მიმართულების იდენტიფიკაციას ართულებს. ეს კლასიფიკაციური ბუნდოვანება, რომელიც კრიტიკულად არის შეფასებული ”ტოლერანტობისა და მრავალფეროვნების ინსტიტუტის“ კვლევებში, ამცირებდა საჯარო ანგარიშვალდებულებას და ამავდროულად ქმნიდა დემოგრაფიულად მგრძნობიარე საკითხებისადმი “გაუჩინარების“ ეფექტს. ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის საბიუჯეტო მონაცემების ანალიზი ფინანსური რესურსების ზრდის თანმიმდევრულ ტენდენციაზე მიუთითებს. 2021 წელს მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი 9,257,600 ლარის ოდენობით განისაზღვრა. 2022 წლის დაზუსტებული მაჩვენებლების მიხედვით, შემოსავლებმა 21,607,059 ლარი შეადგინა, ხოლო ხარჯებმა კი 25,604,106 ლარი, რაც ბიუჯეტისა და ხარჯის მნიშვნელოვან ზრდაზე მიუთითებს. 2023 წელს ბიუჯეტი 31,907,400 ლარამდე გაიზარდა. 2024 წელს საბიუჯეტო დინამიკა კიდევ უფრო გააქტიურდა. თავდაპირველად დაგეგმილი 18,6 მილიონი ლარის ნაცვლად, წლის განმავლობაში განხორციელებული დამატებითი ტრანსფერების შედეგად ბიუჯეტმა 35,304,700 ლარი შეადგინა. 2025 წლის მონაცემებით, ბიუჯეტი განისაზღვრა 41,074,600 ლარის ოდენობით, ხოლო შესრულების მაჩვენებელმა დაგეგმილს გადააჭარბა და 100.4%-ს მიაღწია (საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 2025). 2025 წლის ბიუჯეტში ორი დამატებითი მუხლი, “დასვენება, კულტურა, და რელიგია“ და “რელიგიური და სხვა საქმიანობა“ ჩნდება, რაც საბიუჯეტო კლასიფიკაციის ფორმალიზაციასა და გამჭვირვალობის ნაწილობრივ გაუმჯობესებაზე მიუთითებს (საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე). ბიუჯეტის ზრდის ერთ-ერთ განმსაზღვრელ ფაქტორად შეიძლება ადგილობრივი სოციალური მოთხოვნების გააქტიურება და რელიგიური თემების გაძლიერებული ჩართულობა მივიჩნიოთ, რასაც თვითმმართველობის წარმომადგენლის შეფასებაც ადასტურებს: “ეკლესია ადგილობრივი მნიშვნელობის საკითხების განხილვაში უფრო აქტიურად ერთვება, განსაკუთრებით კი სოციალური და საგანმანათლებლო

მიმართულებით.” (ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის წარმომადგენელი, ინტერვიუ, 02.06.26).

მარნეულისა და ახალქალაქის მუნიციპალიტეტების 2021-2025 წლების საბიუჯეტო ანალიზი აჩვენებს, რომ ორივე შემთხვევაში საბიუჯეტო რესურსების მნიშვნელოვანი ზრდა ფიქსირდება. ეს ტენდენცია ადგილობრივი ფინანსური შესაძლებლობების ეტაპობრივ გაფართოებასა და საბიუჯეტო მოცულობების დინამიკურ ზრდაზე მიუთითებს, რაც ორივე მუნიციპალიტეტში ცენტრალური ტრანსფერებისა და ადგილობრივი შემოსავლების ცვლილებებითაა გამოწვეული. ამავე დროს, რესურსების განაწილებისა და კლასიფიკაციის პრაქტიკაში მნიშვნელოვანი განსხვავება იკვეთება. მარნეულის შემთხვევაში, რელიგიური ინსტიტუტების დაფინანსება შედარებით უფრო სტრუქტურირებული და ხილვადია, განსაკუთრებით მართლმადიდებელი ეკლესიის მიმართ. მიუხედავად მუნიციპალიტეტის მკვეთრად მრავალეთნიკური და უმეტესად მუსლიმური მოსახლეობისა, საბიუჯეტო რესურსების მნიშვნელოვანი ნაწილი მართლმადიდებელ ეპარქიაზეა მიმართული, მაშინ როდესაც სხვა რელიგიური ჯგუფების ფინანსური მხარდაჭერა ნაკლებად იდენტიფიცირებადი ან არასაკმარისად დეტალიზირებულია. ეს ქმნის რესურსების განაწილების ასიმეტრიულ სურათს და აჩენს საჯარო პოლიტიკის თანასწორობისა და ლეგიტიმაციის საკითხებს. თუმცადა როგორც მარნეულის მუნიციპალიტეტის წარმომადგენელი აღნიშნავს “ჩვენთვის მნიშვნელოვანია, რომ რესურსების განაწილება არ იყოს რომელიმე რელიგიური ჯგუფის მხარდაჭერად აღქმული” (მარნეულის მუნიციპალიტეტის წარმომადგენელი, ინტერვიუ, 07.06.26)

აღნიშნული განსხვავებები შესაძლოა რესურსებზე დამოკიდებულების თეორიის კრილში განიმარტოს, რომლის მიხედვითაც, ინსტიტუციური ქცევა გარე რესურსებზე დამოკიდებულებისა და მათი მართვის ლოგიკით განისაზღვრება. ამ კონტექსტში, მუნიციპალიტეტები მოქმედებენ როგორც ურთიერთდამოკიდებული ინსტიტუციური აქტორები, რომლებიც სხვადასხვა სოციალურ და პოლიტიკურ გარემოში განსხვავებულად ანაწილებენ რესურსებს, სტაბილურობისა და ლეგიტიმაციის შენარჩუნების მიზნით. ეს დინამიკა კი პირდაპირ იკვეთება სეკულარიზმის თანამედროვე კონცეფციებთან, რომლებიც სახელმწიფო-ეკლესიის გამიჯვნას

განიხილავენ არა როგორც მყარ, უცვლელ კონსტიტუციურ მოცემულობას, არამედ როგორც დინამიურ, პოლიტიკურად მოლაპარაკებად პროცესს, სადაც სეკულარული დისტანციის ხარისხი ლოკალური საჭიროებების მიხედვით იცვლება. ექსპერტის შეფასებით ეს სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ერთგვარი ბარტერია: “სახელმწიფო გასცემს ფინანსურ მხარდაჭერას ეკლესიის მხრიდან სოციალური და სიმბოლური ლეგიტიმაციის სანაცვლოდ“ (ინტერვიუ პოლიტიკის ექსპერტთან; 11.06.26). აღნიშნული მიუთითებს იმაზე, რომ რესურსული დამოკიდებულება პრაქტიკაში კლასიკური სეკულარული გამიჯვნის პრინციპის დეპრიორიტეტიზაციას იწვევს და პოლიტიკური მიზანშეწონილობის სასარგებლოდ სეკულარული ნორმების ტრანსფორმაციას, როდესაც ფინანსური კაპიტალი პირდაპირ გადაიცვლება რელიგიურ-სიმბოლურ კაპიტალში.

შესაბამისად, მოცემული მუნიციპალიტეტების შედარება აჩვენებს, რომ საბიუჯეტო პოლიტიკა მხოლოდ ტექნიკური და ფინანსური პროცესი არ არის, არამედ იგი სეკულარიზმის პრაქტიკული რეალიზაციისა და რეფორმირების უმთავრეს ანარეკლს წარმოადგენს. განსხვავება მარნეულისა და ახალქალაქის პრაქტიკებს შორის მიუთითებს, რომ ადგილობრივი ფინანსური მართვა დემოგრაფიულ, ინსტიტუციურ და პოლიტიკურ მოცემულობებზეა ადაპტირებული, რაც ყველაზე თვალსაჩინოდ სეკულარიზმის პრინციპის ასიმეტრიულ, ფრაგმენტულ და შერჩევით იმპლემენტაციაში ვლინდება. რესურსების განაწილება მჭიდროდ არის დაკავშირებული ადგილობრივი პოლიტიკური ელიტების ინტერესებთან, რომლებიც რელიგიურ ინსტიტუტებს ლოკალური გავლენების გამყარებისა და მართვისთვის იყენებენ, რითაც ინსტიტუციურ დონეზე ხდება სახელმწიფოებრივი და რელიგიური სფეროების პრაგმატული აღრევა და კლასიკური სეკულარული ნეიტრალიტეტის ნიველირება. ამასთანავე, მუნიციპალიტეტების საბიუჯეტო შესაძლებლობები ცენტრალური ხელისუფლებიდან მიღებულ ტრანსფერებზე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული, რაც კიდევ უფრო აძლიერებს პოლიტიკურ და ინსტიტუციურ ურთიერთდამოკიდებულებას სხვადასხვა აქტორებს შორის, ხოლო სეკულარულ კრიტერიუმებს ასუსტებს. ასეთ პირობებში ბიუჯეტი არა მხოლოდ ფინანსური დაგეგმვის ინსტრუმენტი, არამედ პოლიტიკური ურთიერთობის ფორმირების, სეკულარული საზღვრების მოშლისა და კონტექსტზე

მორგებული პოლიტიკური სეკულარიზმის მოდელირების უმნიშვნელოვანესი მექანიზმიცაა.

2.2. პოლიტიკური ელიტების სტრატეგიები და ეკლესიის როლი რეგიონულ პოლიტიკურ პროცესებში

ეკლესიისა და ადგილობრივი პოლიტიკური ელიტების ურთიერთობა როგორც ინსტიტუციური თანამშრომლობის, ისე სოციალური და სიმბოლური კაპიტალის გაცვლის მექანიზმებში ვლინდება. რეგიონულ დონეზე ეს ურთიერთობა ხშირად მკაცრად ფორმალიზებული არ არის, თუმცა მისი როლი საზოგადოებრივი განწყობების ფორმირებაში დიდია. პოლიტიკური ელიტების სტრატეგია ეკლესიის სამ ფუნქციურ მნიშვნელობას ეფუძნება: პირველ რიგში, ეკლესია ლეგიტიმაციის ინსტრუმენტად გამოიყენება, რადგან მისი ავტორიტეტი პოლიტიკურ სანდოობას ზრდის. მეორე მხრივ, იგი ემოციურ მობილიზაციას ახდენს, რადგან რელიგიური სიმბოლიკა ამომრჩევლის ჩართულობას აძლიერებს და მესამე, ეკლესია სოციალური ინტეგრაციის მექანიზმს წარმოადგენს, რომელიც საზოგადოებრივი ერთიანობის დისკურსის შექმნას უწყობს ხელს.

მოცემულ კვლევაში “პოლიტიკური ელიტების სტრატეგიები” განისაზღვრება, როგორც ეკლესიის მაღალი საზოგადოებრივი ავტორიტეტისა და სიმბოლური კაპიტალის მიზანმიმართული გამოყენება, პოლიტიკური ლეგიტიმაციის გასაძლიერებლად, ამომრჩეველთა მხარდაჭერის მოსაპოვებლად და პოლიტიკური გავლენის გასაფართოებლად. ამდენად, ეკლესიასა და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის ყველა ტიპის ურთიერთობა სტრატეგიად არ განიხილება, არამედ, მხოლოდ ის ქმედებები, რომლებიც აშკარად უკავშირდება პოლიტიკური სარგებლის მიღებისა და ძალაუფლების განმტკიცების მიზანს.

ამავე დროს, კვლევაში სტრატეგიული და არასტრატეგიული ურთიერთქმედებები მკაფიოდ არის გამიჯნული. ჩვეულებრივ თანამშრომლობად მიიჩნევა ადმინისტრაციული, კულტურული ან სოციალური ხასიათის ერთობლივი აქტივობები, რომლებიც პოლიტიკური მხარდაჭერის მოპოვების არც პირდაპირ და არც ირიბ მიზნებს მოიცავს. შესაბამისად, ეკლესიის მონაწილეობა საჯარო ღონისძიებებში,

რელიგიურ დღესასწაულებში ან სოციალურ პროექტებში ავტომატურად პოლიტიკური სტრატეგიის ნაწილად არ განიხილება.

სტრატეგიულ და არასტრატეგიულ თანამშრომლობას შორის განსხვავება სამი ძირითადი კრიტერიუმის საფუძველზე განისაზღვრება. პირველი არის კონტექსტი, წინასაარჩევნო პერიოდში განხორციელებული აქტივობები უფრო მაღალი პოლიტიკური დატვირთვის მქონედ განიხილება. მეორე არის მიზნობრიობა, როდესაც აქტივობა პირდაპირ ან ირიბად პოლიტიკური მხარდაჭერის გაძლიერებასა და ლეგიტიმაციის მოპოვებას ემსახურება. მესამე კი არის ეფექტი, რაც გულისხმობს ეკლესიის სიმბოლური კაპიტალის საჯარო დისკურსსა და პოლიტიკურ კომუნიკაციაში მხარდაჭერის ფორმის რესურსად გამოყენებას.

კვლევაში კი თითოეული ემპირიული შემთხვევა შეფასებულია არა მხოლოდ ფორმალური მონაწილეობის ფაქტის, არამედ მისი პოლიტიკური კონტექსტის, დროითი განზომილებისა და საჯარო ინტერპრეტაციის გათვალისწინებით. აღნიშნული მიდგომა ამცირებს სუბიექტურობას და ანალიზის სანდოობასა და ვალიდურობას ზრდის. ასევე შესაძლებელს ხდის ერთმანეთისგან გაიმიჯნოს ინსტიტუციური თანამშრომლობა და პოლიტიკური მიზნებით განპირობებული ურთიერთქმედება. შესაბამისად, იმის ანალიზიც მნიშვნელოვანია, თუ რა სტრატეგიებს იყენებენ პოლიტიკური ელიტები ეკლესიის ავტორიტეტის მობილიზებისთვის და რა როლს ასრულებს თავად ეკლესია რეგიონულ პოლიტიკურ პროცესებში.

დემოკრატიის კვლევის ინსტიტუტის 2021 წლის ანგარიშის მიხედვით, წინასაარჩევნო პერიოდში, პოლიტიკური აქტორები, სასულიერო პირების ჩართულობას ხშირად პოლიტიკური ლეგიტიმაციისა და საზოგადოებრივი მხარდაჭერის მოსაპოვებლად იყენებენ. აღნიშნული პრაქტიკა არ არის მხოლოდ ერთპარტიული ფენომენი და იგი დაფიქსირებულია როგორც მმართველი პარტიის, ისე ოპოზიციური სუბიექტების საქმიანობაშიც. შესაბამისად, ეკლესიის მონაწილეობა საჯარო პოლიტიკურ სივრცეში უნდა განვიხილოთ არა როგორც შემთხვევითი ან იზოლირებული ფაქტი, არამედ როგორც სისტემური პრაქტიკა, რომელიც პოლიტიკური კონკურენციის პირობებში სიმბოლური ლეგიტიმაციის რესურსად გარდაიქმნება. სწორედ ამ ფონზე,

სასულიერო პირების მონაწილეობა საჯარო ღონისძიებებსა და წინასაარჩევნო შეხვედრებში არა მხოლოდ რელიგიურ, არამედ მკაფიო პოლიტიკურ მნიშვნელობასაც იძენს, რაც კიდევ უფრო ამყარებს ეკლესიის როგორც ინსტიტუციური აქტორის როლს რეგიონულ პოლიტიკურ პროცესებში (DRI, 2021).

ამ პროცესის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოვლინებად შეიძლება პოლიტიკური და რელიგიური ელიტების სახალხო და რელიგიურ დღესასწაულებში ერთობლივი მონაწილეობა განვიხილოთ, რაც განსაკუთრებით თვალსაჩინო მარნეულის მუნიციპალიტეტის მაგალითზეა. 2021 წლის მარიამობის დღესასწაულზე მუნიციპალიტეტის მიერ ორგანიზებულ ღონისძიებაში მონაწილეობდნენ როგორც ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლები, ისე მართლმადიდებელი და მუსლიმი სასულიერო პირები. ერთი მხრივ, ასეთი ინკლუზიური ფორმატი შეიძლება სოციალური ინტეგრაციისა და ეთნოკონფესიური ბალანსის შენარჩუნების მცდელობად განიმარტოს, რაც მრავალეთნიკურ მუნიციპალიტეტებში მნიშვნელოვანი პოლიტიკური და სოციალური საკითხია. თუმცა, მეორე მხრივ, აღნიშნული ტიპის ერთობლივი საჯარო აქტივობები სიმბოლური ლეგიტიმაციის სივრცეს ქმნის. შესაბამისად, ღონისძიება კულტურულ-სოციალურ ჩარჩოს სცდება და იმგვარ მნიშვნელობას იძენს, სადაც რელიგიური მრავალფეროვნების დემონსტრირება პოლიტიკური სტაბილურობისა და ადგილობრივი ხელისუფლების ლეგიტიმაციის განმტკიცების ინსტრუმენტად ფუნქციონირებს. მარიამობის დღესასწაულზე ორგანიზებულ ფორმატში მართლმადიდებელი და მუსლიმი სასულიერო პირების მონაწილეობა აჩვენებს, რომ ადგილობრივი ხელისუფლება ცდილობს რელიგიური მრავალფეროვნების სიმბოლურ მართვას მრავალეთნიკურ მუნიციპალიტეტში, სადაც რელიგიური ბალანსი პირდაპირ უკავშირდება სოციალურ სტაბილურობასა და ამომრჩევლის მხარდაჭერას (რადიო მარნეული, 2021).

ასეთი ღონისძიებებზე ეკლესია და ადგილობრივი ხელისუფლება ერთობლივად ჩნდებიან საჯარო სივრცეში, რაც სახელმწიფოს ინსტიტუციურ ჩარჩოში ეკლესიის ავტორიტეტის ხილვადობას ზრდის. ეს მნიშვნელოვანია იმიტომ, რომ სწორედ ასეთ „ნეიტრალურ“ კულტურულ ღონისძიებებში ხდება რელიგიური ავტორიტეტის

პოლიტიკურად ნორმალიზება, ანუ ეკლესიის მონაწილეობა ადგილობრივი მმართველობის ბუნებრივ ნაწილად აღიქმება.

ოპერაციონალიზაციის თვალსაზრისით, ეს შემთხვევა მხოლოდ ადმინისტრაციული თანამშრომლობა არ არის. ეს ურთიერთობის „რბილი“ სტრატეგიაა, სადაც პოლიტიკური სარგებელი არაპირდაპირია და სოციალური ერთიანობისა და ინკლუზიურობის დისკურსის მეშვეობით მიიღწევა. სწორედ ამ ტიპის პრაქტიკები ართულებს ჩვეულებრივი თანამშრომლობის და პოლიტიკური სტრატეგიისაგან გარჩევას. ეს კი გვიჩვენებს, თუ როგორ ხდება ეკლესიის ჩართვა ადგილობრივ პოლიტიკურ სივრცეში ინკლუზიური და ლეგიტიმაციის გამამდიერებელი ფორმით.

ამ ურთიერთობების კიდეც ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი სასულიერო პირების საჯარო განცხადებებია, რომლებიც გარკვეულად ეკლესიის სოციალურ-პოლიტიკურ პროცესებში ჩართულობას ასახავს. ამის მაგალითია მარნეულისა და ჰუჯაბის ეპისკოპოსის, მეუფე გიორგი ჯამდელიანის მიერ 2020 წლის საპარლამენტო არჩევნების წინ გაკეთებული განცხადება, რომელიც მარნეულის მაჟორიტარობის კანდიდატს შეეხებოდა. საკვირაო ქადაგების დროს ეპისკოპოსმა კანდიდატი მკაცრად გააკრიტიკა და აღნიშნა, რომ იგი ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესებს სათანადოდ ვერ წარმოადგენდა, რადგან, მისი შეფასებით, წარსულში შეურაცხყოფილი ჰქონდა ეროვნული ღირსება და საზოგადოებრივი ინტერესები (რადიო მარნეული, 2021). აღნიშნული შემთხვევა საყურადღებოა იმ თვალსაზრისით, რომ რელიგიური ავტორიტეტის მიერ პოლიტიკური შინაარსის მქონე შეფასება წმინდა რელიგიურ დისკურსს სცდება და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური პროცესების ნაწილად იქცევა. როგორც სასულიერო პირი აღნიშნავს: “ეკლესია, რა თქმა უნდა, მოსახლეობას მოქალაქეობრივი ვალდებულების შესრულებისაკენ მოუწოდებს, თუმცა, თავად პროცესებში არ ერთვება. ეკლესია ყოველთვის ცდილობს არ ჩაერთოს პოლიტიკურ პროცესში. არ უნდა დავყოთ საზოგადოება, არ უნდა იყოს პოლარიზაცია და უნდა ვცეთ პატივი ადამიანის თავისუფალ არჩევანს.” (მარნეულის მუნიციპალიტეტის წარმომადგენელი, ინტერვიუ, 07.06.26).

მსგავსი განცხადებები აჩვენებს, რომ ეკლესიის წარმომადგენლები, გარკვეულ შემთხვევებში, საჯარო პოლიტიკური დღის წესრიგის ფორმირებაში მონაწილეობენ. ეს განსაკუთრებით ადგილობრივ დონეზეა მნიშვნელოვანი, სადაც სასულიერო პირები ხშირად მაღალი საზოგადოებრივი ნდობით სარგებლობენ და მათი განცხადებები ფართო რეზონანსს იწვევს. შესაბამისად, ეკლესიის როლი რეგიონულ პოლიტიკურ პროცესებში შეიძლება განვიხილოთ კულტურული ან რელიგიური გავლენის წყაროსთან ერთად საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ დისკურსზე მოქმედ ფაქტორადაც.

არჩევნებამდე რამდენიმე კვირით ადრე, მედიაში გავრცელებულმა ინფორმაციამ, რომელიც სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის მიერ სასულიერო პირების ფარულ მიყურადებას უკავშირდებოდა, წინასაარჩევნო გარემოს პოლიტიკურ განწყობაზე და საჯარო დისკურსის ინტენსივობაზე მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა. აღნიშნულმა საკითხმა, ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის საკითხი კიდევ უფრო აქტუალური გახადა და წინასაარჩევნოდ ერთ-ერთ ცენტრალურ მიმართულებად აქცია. რადიო „მარნეულის“ ჟურნალისტები თეა დავაძე და ვლადიმერ ჩხიტუნიძე საჯაროდ ადასტურებენ, რომ მათ მიერ მოპოვებულ მასალებში მარნეულისა და ჰუჯაბის ეპისკოპოსის, მეუფე გიორგი ჯამდელიანის, სავარაუდოდ, სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის დოუკუმენტებიდან გაჟონილი დიალოგია ასახული. აღნიშნული მასალა ორ დიალოგს მოიცავს, სადაც, განხილვის საგანი, ნარიმან ნარიმანოვის გარშემო განვითარებული ისტორიული და პოლიტიკური კონტექსტია (რადიო მარნეული, 2021).

ამგვარი შემთხვევები, რეგიონულ პოლიტიკურ სივრცეში მედიის, რელიგიური ინსტიტუტებისა და პოლიტიკური სტრუქტურების ურთიერთკვეთას აჩვენებს, სადაც ინფორმაციის გავრცელება ხშირად არა მხოლოდ ჟურნალისტური, არამედ პოლიტიკური პროცესის ნაწილიცაა. წინასაარჩევნოდ, პოლიტიკური აქტორები, ისტორიულ-კულტურულ სიმბოლოებს ლეგიტიმაციისა და ამომრჩევლის ემოციური მობილიზაციის რესურსად ხშირად იყენებენ. მაგალითისთვის, 12 სექტემბერს, ვარძიაში გამართულ შეხვედრას, რომელიც ასპინძის, ახალქალაქისა და ნინოწმინდის მერობის კანდიდატებს წარადგენდა, სასულიერო პირები აქტიურად ესწრებოდნენ. პრემიერ-მინისტრმა, ირაკლი ღარიბაშვილმა, თავის გამოსვლაში, ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ვარძიის კომპლექსის რეაბილიტაცია ფონდმა „ქართუმ“ და ბიძინა ივანიშვილმა სრულად

დააფინანსა, მომავალში დაფინანსების გაგრძელების პირობით. კულტურული და მართლმადიდებლური სიწმინდეების რეაბილიტაციის კონკრეტულ პოლიტიკურ ფიგურებსა და მათ ქველმოქმედებასთან დაკავშირება წინასაარჩევნო რიტორიკის ეფექტური ინსტრუმენტია, რომელიც რეგიონული ამომრჩევლის რელიგიურ სენტიმენტებსა და სიმბოლურ კაპიტალს უშუალო პოლიტიკურ მხარდაჭერად გარდაქმნის. ექსპერტი: “როდესაც საეკლესიო პირები წინასაარჩევნო შეხვედრებში მონაწილეობენ, ეს უკვე ნიშნავს ეკლესიის ინსტრუმენტულ გამოყენებას პოლიტიკური მიზნებისთვის.”.

2021 წლის, ადგილობრივი თვითმმართველობის წინასაარჩევნო პერიოდში, ეკლესიის პოლიტიკურ პროცესებში ჩართულობის საკითხი კვლავ აქტუალური იყო. საარჩევნო გარემოს შეფასების ანგარიშების მიხედვით, კამპანიის მიმდინარეობისას, მაღალი რანგის სასულიერო პირების, მმართველი პარტიის წინასაარჩევნო ღონისძიებებში მონაწილეობა დაფიქსირდა, რამაც ეკლესიისა და პოლიტიკური ძალების თანამშრომლობის შესახებ დამატებით კითხვები გააჩინა. აღნიშნული პრაქტიკა განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიისადმი მაღალი ნდობის პირობებშია. სწორედ ამ მაღალი ნდობის ფონზე, სასულიერო პირების საჯარო აქტივობა შესაძლოა ამომრჩეველთა განწყობასა და პოლიტიკური არჩევნის ფორმირებაზე გავლენას ახდენდეს (ISDEF, 2021). 2021 წლის წინასაარჩევნო პერიოდის ეს შემთხვევები მნიშვნელოვანია იმიტომ, რომ ისინი ეკლესიის პოლიტიკურ პროცესებში ჩართულობის უფრო პირდაპირ და ინსტიტუციურად ხილულ ფორმას აჩვენებს. პირველ რიგში, მაღალი რანგის სასულიერო პირების მონაწილეობა მმართველი პარტიის წინასაარჩევნო ღონისძიებებში კულტურული და რელიგიურ ჩარჩოს დარღვევასთან ერთად, პოლიტიკურ-კომუნიკაციურ ფუნქციასაც იძენს და საარჩევნო პროცესის სიმბოლური მხარდაჭერის ნაწილი ხდება.

2025 წელს, წინასაარჩევნოდ, საჯარო დისკურსში სხვადასხვა ინსტიტუციური აქტორების ჩართულობის საკითხი კვლავ აქტუალური იყო. წინასაარჩევნო პროცესების პარალელურად, ყურადღება ადმინისტრაციულ აქტივობებთან ერთად, საჯარო შეხვედრებსა და მოსახლეობასთან კომუნიკაციის ფორმებსაც ექცეოდა, სადაც პოლიტიკოსები აქტიურად იყვნენ წარმოდგენილნი. სასულიერო პირთა მონაწილეობა

კი ძირითადად ადგილობრივ რელიგიურ ღონისძიებებზე დასწრებითა და საზოგადოებრივ აქტივობებში ჩართულობით ვლინდებოდა. ზოგიერთ შემთხვევაში, სოციალური საკითხების მიმართ მათი საჯარო პოზიციონირება განსხვავებულ ინტერპრეტაციას იწვევდა (ISFED, 2025). როგორც ექსპერტები აღნიშნავენ, მსგავს შემთხვევებში სასულიერო პირთა საჯარო აქტივობა ხშირად ეკლესიის სოციალური გავლენის გამოვლენაა. ამრიგად, 2025 წლის წინასაარჩევნო დისკურსის ეს ნაწილი საყურადღებოა იმიტომ, რომ იგი ეკლესიის ჩართულობის ტრანსფორმაციას აჩვენებს, პირდაპირი პოლიტიკური პოზიციონირებიდან უფრო “ნეიტრალურ“ სოციალურ აქტივობებში გადასვლით, რაც ფორმალური ჩარევის ხილვადობას ამცირებს, თუმცა ბოლომდე არ გამორიცხავს.

ამგვარი წინასაარჩევნო გარემოს ფონზე, 2021 და 2025 წლების ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნების შედეგები, მარნეულსა და ახალქალაქში, მნიშვნელოვანი არა მხოლოდ საარჩევნო შედეგების აღწერისთვის, არამედ რეგიონული პოლიტიკური ჩართულობისა და ძალაუფლების კონფიგურაციის სტაბილურობის საჩვენებლადაცაა. 2021 წლის არჩევნებზე, „ქართული ოცნების“ მერობის კანდიდატმა, კენან ომაროვმა, 64.75% მოიპოვა, ხოლო მისი მთავარი კონკურენტი 26.5%-ს დასჯერდა. ახალქალაქის მერის არჩევნებში ასევე „ქართულმა ოცნებამ“ იმარჯვა, არჩეული მერის მხარდაჭერა 70%-ს აღემატებოდა. ორივე მუნიციპალიტეტის საკრებულოებში უმრავლესობა მმართველმა პარტიამ მოიპოვა, რაც ადგილობრივ დონეზე პოლიტიკური კონკურენციის შედარებით შეზღუდულ ჩარჩოსა და ერთპარტიული დომინაციის ინსტიტუციურ გამყარებაზე მიუთითებს. 2025 წლის არჩევნებმა ეს ტენდენცია არა მხოლოდ შეინარჩუნა, არამედ კიდევ უფრო გაამყარა. მარნეულში მმართველი პარტიის კანდიდატმა დაახლოებით 80.7% მიიღო, ხოლო ახალქალაქში მხარდაჭერა 80%-ს აღემატებოდა. ორივე მუნიციპალიტეტში, საკრებულოების დონეზეც მმართველმა პარტიამ შეინარჩუნა დომინანტური პოზიცია.

ამ მონაცემების შედარებითი ანალიზი გვიჩვენებს, რომ აღნიშნულ რეგიონებში პოლიტიკური პროცესები შედარებით დაბალი კონკურენტულობითა და ძლიერი ინსტიტუციური ინერციით ხასიათდება, რაც ნაწილობრივ შესაძლოა ადგილობრივი პოლიტიკური ჩართულობის სპეციფიკასთან იყოს დაკავშირებული. კერძოდ,

მარნეულისა და ახალქალაქის მსგავს, მრავალეთნიკურ და სოციალურად სტრუქტურირებულ მუნიციპალიტეტებში, ხშირად პოლიტიკური აპათიისა და შეზღუდული პარტიული კონკურენციის ელემენტები შეინიშნება, რაც ამომრჩევლის ქცევასა და საარჩევნო შედეგების სტაბილურობაზეც აისახება. ეკლესიის ჩართულობა კი, ექსპერტი აზრით: “არათანაბარ გარემოს ქმნის და დემოკრატიული არჩევნების პროცესს ამახინჯებს, რადგან ეკლესიის ავტორიტეტი კონკრეტული პოლიტიკური ინტერესების ლეგიტიმაციისთვის გამოიყენება.” (ინტერვიუ პოლიტიკის ექსპერტთან; 11.06.26). ამ კონტექსტში, არჩევნების შედეგები უფრო მეტად არსებული ძალაუფლების გამყარებისა და პოლიტიკური ჩართულობის შედარებით ინერტული მოდელის გამოხატულებად აღიქმება.

ანალიზის შედეგად დადგინდა, რომ მარნეული და ახალქალაქი განსხვავებულ დინამიკას ავლენენ. მარნეულის შემთხვევაში ეკლესიის როლი პირდაპირ უკავშირდება პოლიტიკურ დისკურსს, რაც სასულიერო პირების საჯარო განცხადებებში, ადგილობრივ პოლიტიკურ პროცესებზე გაკეთებულ შეფასებებსა და მედიის მიერ თემისადმი აქტიურ ინტერესში გამოიხატება. შესაბამისად, ეკლესია საზოგადოებრივ ავტორიტეტად უფრო აშკარად იკვეთება, რომელსაც პოლიტიკური წონაც აქვს. ეს უფრო ხილული პოლიტიკური როლი, შესაძლოა ადგილობრივ პოლიტიკურ აქტორებთან რესურსების გაცვლისა და ლეგიტიმაციის პროცესში აქტიური ჩართულობით აიხსნას, რაც, მის საჯარო გავლენას აძლიერებს.

ახალქალაქის შემთხვევაში კი ეკლესიისა და რელიგიური ინსტიტუტების მონაწილეობა უფრო ინსტიტუციურ დონეზე ვლინდება და ძირითადად საჯარო ღონისძიებებსა და კულტურულ-რელიგიურ აქტივობებში ერთობლივ ჩართულობაში გამოიხატება. ამიტომ, ეკლესიის როლი ნაკლებად იკვეთება და უფრო ინკლუზიურ ხასიათს ატარებს, სადაც პოლიტიკური განზრახვა უფრო ირიბად, სიმბოლურ დონეზე ჩანს.

ანალიზის შედეგად დადგინდა, რომ მარნეულსა და ახალქალაქში ეკლესია მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი აქტორია, თუმცა, მისი ფუნქციები და ადგილობრივ პოლიტიკურ პროცესებთან კავშირის ფორმები განსხვავებულია. აღნიშნული

განსხვავებები მხოლოდ ინსტიტუციური ფაქტორებით ვერ აიხსნება და მნიშვნელოვანწილად ადგილობრივი სოციალური კონტექსტის თავისებურებებს უკავშირდება. კერძოდ, განსხვავებულია ეკლესიის ადგილი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, მისი ურთიერთობა ადგილობრივ ელიტებთან და ფუნქციები, რომლებსაც იგი კონკრეტულ საზოგადოებაში ასრულებს. თუ მარნეულში ეკლესია უფრო აქტიურად ერთვება საჯარო და პოლიტიკურ დისკურსში, ახალქალაქში მისი როლი უფრო მეტად კულტურული იდენტობის შენარჩუნებასა და საზოგადოების კონსოლიდაციაზეა ორიენტირებული. შესაბამისად, ეკლესია ნაკლებად გვევლინება პოლიტიკური ლეგიტიმაციის რესურსად და უფრო მეტად საზოგადოებრივი ერთობის განმტკიცების ფუნქციას ასრულებს. მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლის აზრითაც: „ზოგადად ეს რეგიონი ძალიან აპოლიტიკურია“ (ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის წარმომადგენელი, ინტერვიუ, 07.06.26).

დასკვნა

კვლევიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ეკლესია მნიშვნელოვანი სოციალური აქტორია, თუმცა მისი როლი რეგიონებისა და სოციალური კონტექსტის მიხედვით განსხვავდება.

კვლევა გვიჩვენებს, რომ ეკლესია ფუნქციას რეგიონების ეთნიკური თუ სოციალური მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე იძენს. როგორც მარნეულის, ისე ახალქალაქის მაგალითის მიხედვით, ეკლესია ერთდროულად სოციალური მხარდაჭერის, კულტურული იდენტობის შენარჩუნებისა და ზოგიერთ შემთხვევაში პოლიტიკური ლეგიტიმაციის ფუნქციასაც ასრულებს.

მიუხედავად იმისა, რომ მარნეული და ახალქალაქი ორივე მრავალეთნიკური მუნიციპალიტეტია, ეკლესიისა და პოლიტიკური ელიტების ურთიერთქმედება განსხვავდება. მარნეულში, ეკლესია საჯარო პოლიტიკურ დისკურსსა და ადგილობრივი ხელისუფლების ღონისძიებებში აქტიურად მონაწილეობს, რაც მის უფრო ინტენსიურ ჩართულობას აჩვენებს. ახალქალაქში კი, რელიგიური ინსტიტუტები, შედარებით უფრო მეტად კულტურული მემკვიდრეობის, რელიგიური დღესასწაულებისა და საზოგადოების კონსოლიდაციის მიმართულებით ფუნქციონირებენ. ამდენად, ადგილობრივ დონეზე არსებული განსხვავებები აიხსნება არა მხოლოდ მოსახლეობის რელიგიური თუ ეთნიკური შემადგენლობით, არამედ ადგილობრივი პოლიტიკური გარემოთი, საზოგადოებრივი ურთიერთობების სპეციფიკითა და ეკლესიის ისტორიულად ჩამოყალიბებული პოზიციით, რაც თავის მხრივ ადგილობრივი სოციალური კონტექსტითაა განპირობებული.

ამ ურთიერთობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელი ჰეგემონიისკენ სწრაფვაა. ეკლესია მაღალი სოციალური ავტორიტეტის, ისტორიული ლეგიტიმაციისა და საზოგადოებრივი ნდობის საფუძველზე ცდილობს გავლენა მოახდინოს არა მხოლოდ რელიგიურ, არამედ სოციალურ და რიგ შემთხვევებში პოლიტიკურ პროცესებზეც. სახელმწიფოს მხრიდან კი, ხშირად, ეკლესიის ამ გავლენის ჩარჩოში მოქცევის ან გარკვეულწილად კონტროლის მცდელობა იკვეთება. შედეგად, ურთიერთობა არ არის ერთმნიშვნელოვნად პარტნიორული ან კონფლიქტური, ის ერთდროულად მოიცავს თანამშრომლობასაც და კონკურენციასაც.

განსაკუთრებით თვალსაჩინოა რეგიონული განზომილება. მულტიეთნიკურ და პერიფერიულ რეგიონებში, როგორცაა ქვემო ქართლი და სამცხე-ჯავახეთი, ეკლესიის როლი წმინდად რელიგიურ ფუნქციას ხშირად სცდება და სოციალური ინტეგრაციისა და კომუნიკაციის ერთგვარ ინსტრუმენტად იქცევა. ეკლესიის ეს გაზრდილი წონა განსაკუთრებით შესამჩნევი წინასაარჩევნო პერიოდებში ხდება, როდესაც მისი მონაწილეობა საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ პროცესებში კიდევ უფრო აქტიურდება. ინტერვიუების მიხედვით, ეს პრაქტიკა პრობლემურია, რადგან არღვევს სეკულარიზმის პრინციპის ნორმატიულ გაგებას და საფრთხეს უქმნის პოლიტიკურ ნეიტრალიტეტს. ეკლესიის წარმომადგენლების პოლიტიკურ პროცესებში ჩართვა არათანაბარ გარემოს ქმნის და მაღალი ავტორიტეტის მქონე ინსტიტუტის პოლიტიკური ლეგიტიმაციის რესურსად გამოყენების რისკს ზრდის.

სეკულარიზმის საკითხი ამ კონტექსტში განსაკუთრებით წინააღმდეგობრივია. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კონსტიტუციური ჩარჩო ფორმალურად აღიარებს სეკულარიზმის პრინციპს და ამავდროულად ხაზს უსვამს მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიულ როლს, პრაქტიკაში ეს ბალანსი ხშირად ირღვევა. ეკლესია რეალურად არ განიხილება მხოლოდ რელიგიურ ინსტიტუტად, არამედ აღიქმება როგორც პოლიტიკური გავლენის მქონე აქტორი, რაც სახელმწიფოსა და რელიგიურ სფეროს შორის მკაფიო გამიჯვნის შესაძლებლობას ამცირებს.

ამ ყველაფერს ფინანსური ურთიერთობების ასიმეტრია და გამჭვირვალობის პრობლემები ემატება. მუნიციპალიტეტების ბიუჯეტების ანალიზი ცხადყოფს, რომ ეკლესიის დაფინანსება ხშირად არ არის სრულად გამჭვირვალე ან ერთგვაროვანი წესებით რეგულირებული. ზოგიერთ შემთხვევაში ფინანსური მხარდაჭერა კონკურსის გარეშე ხორციელდება, სოციალური ან ჰუმანიტარული მიზნების სახელით, რაც სუბიექტურობისა და არათანაბარი განაწილების რისკებს ზრდის. შედეგად, ეკლესია სახელმწიფოსთან ურთიერთობაში ხშირად პრივილეგირებულ და ნაკლებად ანგარიშვალდებულ პარტნიორად გვევლინება.

ეკლესიის შედეგებზე დაყრდნობით შესაძლებელია რეკომენდაციების რამდენიმე მიმართულებით ფორმულირება. პირველ რიგში, მნიშვნელოვანია ადგილობრივ დონეზე ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის უფრო მკაფიო სამართლებრივი და

ინსტიტუციური რეგულირება, რაც არსებული პრაქტიკის ბუნდოვანებასა და ასიმეტრიას შეამცირებს. ასევე აუცილებელია საბიუჯეტო პროცესების გამჭვირვალობის გაძლიერება, განსაკუთრებით რელიგიური ორგანიზაციების დაფინანსების მიმართულებით, რათა საზოგადოებრივ ნდობასთან ერთად, ეკლესიის ანგარიშვალდებულებაც გაიზარდოს. დამატებით, საჭიროა წინასაარჩევნო პერიოდში რელიგიური ინსტიტუტებისა და პოლიტიკური აქტორების ურთიერთქმედების ეთიკური ჩარჩოების განსაზღვრა, რათა პოლიტიკური ნეიტრალიტეტის დარღვევა თავიდან იქნას აცილებული.

საბოლოოდ, ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობა საქართველოში სისტემური დამაბულობისა და თანამშრომლობის თანაარსებობით შეიძლება აღიწეროს. ერთ მხარეს დგას სეკულარიზმის ნორმატიული იდეალი - თანასწორობა, გამჭვირვალობა და ინსტიტუციური გამიჯვნა, ხოლო მეორე მხარეს რეალობა, სადაც ისტორიული ავტორიტეტი, პოლიტიკური ინტერესები და სოციალური საჭიროებები უფრო რთულ და არათანაბარ ურთიერთობათა პროცესს ქმნის, განსაკუთრებით კი პერიფერიულ მულტიკულტურულ რეგიონებში. ამ პირობებში, მთავარ გამოწვევად ბალანსის იმგვარად პოვნა რჩება, რომ არც სახელმწიფოს ინსტიტუციური ფუნქცია დასუსტდეს და არც ეკლესიის სოციალური როლი გადაიქცეს პოლიტიკური გავლენის არაკონტროლირებად ინსტრუმენტად.

გამოყენებული ლიტერატურა

- გეგენავა, დ. (2018). ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის სამართლებრივი მოდელები და საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმება (იხ. ბმული: <https://dspace.sabauni.edu.ge/entities/publication/fdaa5f40-b7c8-4e83-b05a-57364fd8faa7>);
- გურგენიძე, მ. (2011). თეოკრატიული პოლიტიკური სისტემის კონსტიტუციურ-სამართლებრივი რეგულირება. სადოქტორო დისერტაცია, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი (იხ. ბმული: <https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/171077/1/Disertacia.pdf>);
- დემოკრატიის კვლევის ინსტიტუტი (DRI). (2021). წინასაარჩევნო გარემოს შეფასების ანგარიში - წინასაარჩევნო კამპანიის პერიოდში „ქართული ოცნება“ და საქართველოს საპატრიარქო მჭიდროდ თანამშრომლობენ (იხ. ბმული: <https://www.democracyresearch.org/geo/760/>);
- რადიო მარნეული. (2021). მარნეულის მერიას 2021 წელს სუფრების გაშლა 10,123 ლარი დაუჯდა (იხ. ბმული: <https://www.marneulifm.ge/ka/marneuli/article/53474-marneulis-merias-2021-tsels-sufrebis-gashla-10-123-lari-daujda>)
- რადიო მარნეული. (2021). სავარაუდოდ, სუსიდან გაჟონილ მასალებში, “რადიო მარნეულის” ჟურნალისტების და გიორგი ჯამდელიანის დიალოგიცაა გაშიფრული (იხ. ბმული: <https://marneulifm.ge/ka/marneuli/article/47648-savaraudod-susidan-gazhonil-masalebshi-radio-marneulis-zhurnalistebis-da-giorgi-jamdelianis-dialogicaa-gashifruli>)
- რადიო მარნეული. (2023). მარნეულში, წითელი ხიდის საზღვრის მიმდებარედ ტაძარი აშენდება (იხ. ბმული: <https://marneulifm.ge/ka/marneuli/article/75154-marneulshi-tsitheli-khidis-sazghvris-mimdebared-tadzari-ashendeba>)
- საქართველოს პარლამენტი. (2002). საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის კონსტიტუციური შეთანხმება (კონკორდატი) (იხ. ბმული: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication>);
- საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. (2021). მარნეულის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი (იხ. ბმული: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5086408?publication=0>);
- საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. (2022). მარნეულის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი (იხ. ბმული: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5297090?publication=0>);
- საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. (2023). მარნეულის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი (იხ. ბმული: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5662744?publication=0>);
- საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. (2024). მარნეულის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი (იხ. ბმული: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/6027248?publication=0>);

საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. (2025). მარნეულის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი (იხ. ბმული: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/6339319?publication=0>);

საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. (2021). ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი (იხ. ბმული: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5224399?publication=0>);

საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. (2022). ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი (იხ. ბმული: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5366004?publication=0>);

საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. (2023). ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი (იხ. ბმული: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/6032001?publication=0>);

საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. (2024). ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი (იხ. ბმული: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/6163180?publication=0>);

საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. (2025). ახალქალაქის მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტი (იხ. ბმული: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/6510575?publication=0>);

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი). (2014). მოსახლეობის აღწერის შედეგები. (იხ. ბმული: <https://www.geostat.ge>);

საქართველოს სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოება (ISFED). (2021). ადგილობრივი თვითმმართველობის არჩევნების მონიტორინგის ანგარიში (იხ. ბმული: <https://www.isfed.ge>);

საქართველოს სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოება (ISFED). (2025). არჩევნების მონიტორინგის ანგარიში (იხ. ბმული: <https://www.isfed.ge>);

სოციალური სამართლიანობის ცენტრი. (2017). სეკულარიზმი: სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობის ჩარჩო (იხ. ბმული: <https://socialjustice.org.ge/ka/products/sekularizmi-sakhelmtsifosa-da-eklesias-shoris-urtiertobis-charcho>);

სოციალური სამართლიანობის ცენტრი. (2025). დაფინანსება, როგორც რელიგიური ორგანიზაციების პოლიტიკური ინსტრუმენტალიზების იარაღი: 2020-2024 წლებში რელიგიური ორგანიზაციების საბიუჯეტო დაფინანსების პრაქტიკის ანალიზი (იხ. ბმული: <https://socialjustice.org.ge/ka/products/dafinanseba-rogorcs-religiuri-organizatsiebis-politikuri-instrumentalizebis-iaraghi-2020-2024-tslebshi-religiuri-organizatsiebis-sabiujeto-dafinansebis-praktikis-analizi>);

ტოლერანტობისა და მრავალფეროვნების ინსტიტუტი (TDI). სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთგამიჯვნის პრობლემა საქართველოში (იხ. ბმული: <https://tdi.ge/ge/page/saxelmciposa-da-eklesiis-urtiertgamijvnis-problema-sakartveloshi>);

ჯავახეთი საინფორმაციო ცენტრი. (2021). კუმურდოს ტაძრის რესტავრაცია, რამდენიმე წლით გაგრძელდება (იხ. ბმული: <https://ka.jnews.ge/43932/>)

Bruce, S. (2011). *Secularization: In defence of an unfashionable theory*. Oxford University Press. (იხ.ბმული: <https://archive.org/details/secularizationin0000bruc>);

Casanova, J. (1994). *Public religions in the modern world*. University of Chicago Press (იხ.ბმული: <https://www.scribd.com/document/560290409/Jose-Casanova-Public-Religions-in-the-Modern-World-University-of-Chicago-Press>);

Darchashvili, M, Tskhovrebadze, T. (2020). The freedom of religion in the post-Soviet Georgia. *Journal of Development Studies* (იხ. ბმული: <https://journals.sabauni.edu.ge/index.php/jds/article/view/27/22>)

Durkheim, E. (1912). *The elementary forms of religious life*. Free Press. (იხ.ბმული: <https://www.gutenberg.org/files/41360/41360-h/41360-h.htm>);

Habermas, J. (2008). Notes on a post-secular society. *New Perspectives Quarterly*, 25(4), 17–29. (იხ.ბმული:<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-5842.2008.01017.x>);

Locke, J. (1689). A letter concerning toleration. (იხ.ბმული: <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/locke1689b.pdf>);

Taylor, C. (2007). *A secular age*. Harvard University Press. (იხ.ბმული: <https://laisve.lt/wp-content/uploads/2023/04/Taylor-Secular-Age.pdf>);

Pfeffer, J., & Salancik, G. R. (1978). *The external control of organizations: A resource dependence perspective*. Harper & Row.

Weber, M. (1905). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. Routledge. (იხ.ბმული: <https://gpde.direito.ufmg.br/wp-content/uploads/2019/03/MAX-WEBER.pdf>);

დანართი

დანართი N1 - ნახევრადსტრუქტურირებული კითხვარი სასულიერო პირებისთვის

1. რა ძირითად ფორმებს იღებს ეკლესიისა და ადგილობრივი ხელისუფლების თანამშრომლობა და რომელ სფეროებში ვლინდება იგი ყველაზე ხშირად?
2. შეგიძლიათ გაიხსენოთ კონკრეტული ინიციატივები ან პროექტები, რომლებიც ეკლესიასა და მუნიციპალიტეტს ერთობლივად განუხორციელებია?
3. თქვენი გამოცდილებით, ეკლესიასა და ადგილობრივ თვითმმართველობას შორის თანამშრომლობის პროცესში ძირითადად რომელი მხარისგან მოდის ინიციატივა? რამდენად აქტიურად გამოდის ეკლესია სოციალური თუ საზოგადოებრივი პროექტების ინიციატორად?
4. ყოფილა თუ არა შემთხვევა, როდესაც ეკლესიის მიერ წამოწყებული ინიციატივა შემდგომში მუნიციპალიტეტის მხარდაჭერით განხორციელდა? თუ დიახ, გთხოვთ, აღწეროთ ეს გამოცდილება.
5. რამდენად არის ეკლესია ჩართული ადგილობრივი მნიშვნელობის სოციალურ, საგანმანათლებლო, კულტურულ ან საქველმოქმედო საქმიანობაში და როგორ იგეგმება მსგავსი აქტივობები?
6. რა როლი აქვს ეკლესიას ადგილობრივი საზოგადოების ღირებულებების, სამოქალაქო პასუხისმგებლობისა და სოციალური სოლიდარობის ჩამოყალიბებაზე?
7. როგორ აფასებთ ეკლესიის მონაწილეობას საზოგადოებრივი მნიშვნელობის ღონისძიებებსა და ადგილობრივი თემისთვის მნიშვნელოვან პროცესებში?
8. რა გამოწვევებსა და შესაძლებლობებს ხედავთ ეკლესიასა და ადგილობრივ თვითმმართველობას შორის თანამშრომლობის მიმართულებით?
9. როგორ ხედავთ ეკლესიის როლის განვითარებას რეგიონულ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მომდევნო წლებში?
10. რამეს ხომ არ დაამატებდით?

დანართი N2 - ნახევრადსტრუქტურირებული კითხვარი ახალქალაქისა და მარნეულის თვითმმართველობის წარმომადგენლებთან

1. თქვენი გამოცდილებიდან გამომდინარე, როგორია მუნიციპალიტეტის ურთიერთობა რელიგიურ ორგანიზაციებთან?
2. რა ფორმებით თანამშრომლობს მუნიციპალიტეტი რელიგიურ ორგანიზაციებთან?
3. თუ თანამშრომლობის ან მხარდაჭერის პრაქტიკა არსებობს, როგორ ხდება მსგავსი გადაწყვეტილებების მიღება?
4. რა ფაქტორები ან გარემოებები განაპირობებს რელიგიური ორგანიზაციების ჩართულობას სხვადასხვა მუნიციპალურ ინიციატივაში?
5. როგორია რელიგიური ორგანიზაციების მონაწილეობა ადგილობრივი მნიშვნელობის სოციალურ, კულტურულ ან საზოგადოებრივ ღონისძიებებში?
6. თქვენი დაკვირვებით, რა სარგებელი მოაქვს მუნიციპალიტეტისა და რელიგიური ორგანიზაციების თანამშრომლობას ადგილობრივი საზოგადოებისთვის?
7. როგორ შეაფასებდით რელიგიური ორგანიზაციების როლს ადგილობრივი საზოგადოების საჭიროებებზე რეაგირების პროცესში?
8. რა გამოწვევებს ან შესაძლებლობებს ხედავთ მუნიციპალიტეტსა და რელიგიურ ორგანიზაციებს შორის თანამშრომლობის მიმართულებით?
9. როგორ წარმოგიდგენიათ მუნიციპალიტეტსა და რელიგიურ ორგანიზაციებს შორის ურთიერთობის განვითარება მომავალში?
10. რამეს ხომ არ დაამატებდით?

დანართი N3 - ნახევრადსტრუქტურირებული კითხვარი პოლიტიკის ექსპერტთან

1. როგორ შეაფასებდით საქართველოში სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობის ზოგად მოდელს, განსაკუთრებით ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეზე?
2. როგორ ხსნით მუნიციპალიტეტებსა და რელიგიურ ორგანიზაციებს შორის თანამშრომლობის ზრდის ტენდენციას ბოლო წლებში?
3. როგორ აფასებთ ეკლესიის როლს ადგილობრივი საზოგადოების ღირებულებების, სოციალური ქცევისა და სამოქალაქო აქტივობის ჩამოყალიბებაზე?
4. თქვენი აზრით, რელიგიური ინსტიტუტების გავლენა უფრო სოციალური მოთხოვნებიდან მოდის, თუ პოლიტიკური აქტორები იყენებენ მათ ლეგიტიმაციისთვის?
5. როგორ მოქმედებს ადგილობრივი კონტექსტი (მაგ. ეთნიკურ-რელიგიური მრავალფეროვნება) სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობის ფორმაზე?
6. თქვენი აზრით, ეკლესიის გავლენა ადგილობრივ დონეზე უფრო ინსტიტუციური რესურსებიდან მომდინარეობს თუ იმ სოციალური ნდობიდან და ავტორიტეტიდან, რომელსაც იგი საზოგადოებაში ფლობს?
7. თქვენი შეფასებით, რამდენად შეესაბამება მუნიციპალიტეტებსა და ეკლესიას შორის არსებული თანამშრომლობის პრაქტიკა სეკულარული სახელმწიფოსა და რელიგიური ნეიტრალიტეტის პრინციპებს?
8. რა რისკებსა და გამოწვევებს ხედავთ რელიგიური ორგანიზაციების აქტიურ ჩართულობაში მუნიციპალურ პროცესებში სეკულარიზმის პრინციპის თვალსაზრისით და როგორ შეიძლება ბალანსის შენარჩუნება?
9. როგორ ხედავთ მომავალში სახელმწიფოს, მუნიციპალიტეტებისა და რელიგიური ორგანიზაციების ურთიერთობის განვითარებას საქართველოში და რა მიმართულებით უნდა განვითარდეს პოლიტიკა, რომ ეს ურთიერთობა იყოს უფრო გამჭვირვალე და დაბალანსებული?
10. რამეს ხომ არ დაამატებდით?